

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Prostituce v Liberci v 1. polovině 20. století

Diplomová práce

Studijní program: N7105 – Historické vědy

Studijní obor: 7105T021 – Historie

Autor práce: **Bc. Pavlína Hronová**

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Pavlína Hronová**
Osobní číslo: **P13000628**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historie**
Název tématu: **Prostituce v Liberci v 1. polovině 20. století**
Zadávající katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je určit na základě studia archivních materiálů, především z fondu Archivu města Liberce, odborné literatury a ostatních zdrojů přítomnost fenoménu prostituce v Liberci v 1. polovině 20. století.

Použitými metodami bude kritická analýza archiválií a literatury vztahující se k tématu, následná syntéza a interpretace. Studentka se bude v průběhu příprav a vypracování řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

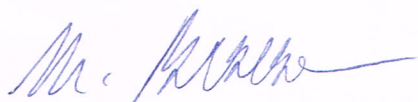
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce:

prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.
Katedra historie

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2014**

Termín odevzdání diplomové práce: **4. května 2015**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2014

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 9.9.2016

Podpis:

Poděkování

Děkuji panu Prof. PhDr. Jaroslavu Čechurovi, DrSc. za odborné vedení při tvorbě této diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Martinu Adamcovi a svým rodičům za pomoc a podporu.

Anotace

Tato práce pojednává o prostituci v Liberci v 1. polovině 20. století.

Na začátku práce nalezneme interpretaci pojmu prostituce podle několika slovníků a přehled tří přístupů k prostituci, které se vystřídaly od starověku do současnosti (prohibice, reglementace, abolicie). Dále se práce zabývá *Reglementačním zákoníkem*, který dával prostituci pravidla. Následují části, přibližují prostituci jako povolání se všemi jeho problémy jako jsou například pohlavní choroby. Nechybí ani kapitola, která obsahuje informace o vzhledu a chování nevěstek.

Významnou částí této diplomové práce je kapitola věnující se prostituci přímo v Liberci. Nalezneme zde přístup Liberce k regulaci prostituce, jména majitelů nevěstinců, věk a jména prostitutek a v neposlední řadě adresy nevěstinců. Zajímavou částí je kapitola věnující se dotazníku zaslanému z USA.

Klíčová slova: prostituce, prostitutka, nevěstinec, reglementace, Liberec, pohlavní choroby, univerzita v Indianapolis

Annotation

This work deals with the prostitution in Liberec in the 1st half of 20th century.

At the beginning of this work we can find the interpretation of the term prostitution according to several dictionaries, and the survey of three approaches to prostitution that have changed from the antiquity to present (prohibition, regulation, abolition). The work deals with the Regulation Code that set the prostitution rules. The following parts clarify the prostitution as an occupation with all its problems, for example venereal diseases. The chapter containing the information about look and behaviour of prostitutes is there too.

The important part of this thesis is the section about the prostitution in Liberec. The approach of the city Liberec to regulation of prostitution is included, the names of whore-houses owners, the age and the names of prostitutes. The interesting part is the chapter dedicated to the questionnaire sent from the USA.

Key words: prostitution, prostitute, whore-house, regulation, Liberec, venereal diseases,
University of Indianapolis

Obsah

ÚVOD	8
1. Definice prostituce v naučných slovnících a encyklopediích v 19. a 20. století	9
2. Definice pojmu prostitutka a její charakteristické rysy v 19. a 20. století	14
2.1 Původ, poměry z jakých prostitutka pocházela	15
2.2 Vzhled	17
2.3 Prostituce a pohlavní choroby	20
2.4 Známé prostitutky	26
3. Historie prostituce	28
3.1 Historie prostituce a její charakter do 20. století	28
3.2 Historie ovlivňování prostituce (prohibice, reglementace, abolice)	37
4. Prostituce v Liberci v 1. polovině 20. století	44
4.1 Obecná charakteristika prostituce v Liberci v 1. pol. 20. stol.	45
4.2 Reglementační zákoník	47
4.3 Liberecké archivní dokumenty vztahující se ke zdraví prostitutek	59
4.4 Stav prostituce v Liberci v 1. polovině 20. století	64
4.5 Nevěstince v Liberci v 1. polovině 20. století	74
4.5.1 Specifické potíže nevěstinců v Liberci v 1. pol. 20. stol. na příkladu nevěstince v ulici Rochlická č. p. 23	81
4.6 Vztah vojska v Liberci k prostituci ze zdravotního hlediska	84
4.7 Ostatní příklady charakterizující prostituci v Liberci v 1. polovině 20. století	86
5. Syntéza – prostituce v českých zemích s novými objevy v LBC	88
ZÁVĚR	90
Seznam literatury	92
Seznam obrázků	94
Seznam tabulek	95

ÚVOD

Práce se skládá ze čtyř vzájemně propojených celků. První část se zabývá definicí prostituce podle vybraných slovníků a porovnáním jejich obsahu. Druhá kapitola se věnuje prostituce (jejímu původu a vzhledu,...) Neméně důležitou část této kapitoly tvoří podkapitola o pohlavních chorobách. Hlavním zdrojem pro tuto oblast práce byla kniha od Mileny Lenderové *Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i Republiky a Nejstarší řemeslo* od Lujo Bassermann, jako další zdroj jsem využila *Světové dějiny sexuality* od Richarda Moruse.

Třetí část práce je věnována historii prostituce v různých kulturách. Důležitou část této kapitoly tvoří způsoby omezování či ovlivňování prostituce, kterými jsou prohibice, reglementace a abolice. Do období reglementace lze zařadit většinu poznatků v práci.

Čtvrtá kapitola obsahuje samotný výzkumu, který je věnován přítomnosti fenoménu prostituce v Liberci v 1. polovině 20. století a přináší zajímavé objevy. Nalezneme zde například dotazník zasláný z USA, adresy nevěstinců a jména jejich majitelů i jména a věk libereckých prostitutek. Všechny tyto informace jsou zpracovány do přehledných tabulek a grafů.

Vyvrcholení práce se nachází v poslední kapitole, kde autorka předešlá zjištění syntetizuje, když porovnává výsledky vlastního výzkumu s poznatky získanými z odborné literatury, článků a sekundární literatury a naplňuje tak vytčené cíle.

Cílem práce bylo zmapování prostituce v Liberci v určeném časovém období pomocí archiválií v německém jazyce získaných v SOKa Liberec a odborné literatury. Metody, které autorka použila k dosažení cílů, byly diskriminace podstatných znaků, komparace a syntéza prostudované literatury a archiválií a v neposlední řadě interpretace získaných informací.

1. Definice prostituce v naučných slovnících a encyklopediích v 19. a 20. století

Pro čtenáře je důležité a zároveň i zajímavé si nějakým způsobem prostituci definovat. Autorka se rozhodla použít definice z několika slovníků, které se od sebe odlišují rokem vydání. Tento fakt nám podává dobrý přehled o tom, jaký byl názor a jak vlastně byla prostituce vnímána v průběhu času.

Ottův slovník naučný¹

Citace zajímavých částí...„Definice prostituce kolísá podle různosti hlediska. Moralista, theolog, hygienik, zákonodárce, socialista, historik, ethnograf každý základní rys její kreslí jinak a pojem i význam její kolísá v různých časech i v různých okresech...Společnost definujíc p-ci nestejně se má k jednotlivým pohlavím. Mluví se sice o padlé ženě, nikoli však o padlém muži. Pojem viny a nevinnosti jest tu naprosto různý a vidím ostatně, že kolísá podle různých vyznání, zákonův, u různých národův i v různých časech. Ve starověku setkáváme se s p-ci bohoslužebnou...Nejčastějším základním rysem p. jest zisk od motivů nejnižších až k nejvyšším a nejobyčejnější definice její jest: propůjčení těla vlastní komukoli za příčinou zisku...Jest zřejmo tudíž, že p. plyne přímo z poměrů společenských, jest vyhledávána muži, nabízena ženami, u oněh jest příčinou pud pohlavní, motivem těchto jest výdělek...Pojem p. nelze určití pathologicko-anatomicky ani psychopathologicky a jest dobou i prostorem kolísavý...Upravení p. spočívá v zapsání a systematické kontrole prostituovaných. Účelem lékařské dohlídky jest, aby onemocnění venerická včasně byla seznána a v nemocnici odevzdána, aby styk nemocných s obecnstvem byl přerušen. Různíme tudíž p-ci zapsanou od tajné. Kdežto ona jest pod dozorem policejním, vymyká se tato dohledu úplně a přichází jen náhodou ve styk s policií. Mimo to dlužno různiti p-ci počasnou nebo příležitostnou. Tato se rekrutuje mezi ženami majíce sice jistý druh zaměstnání a výživy, jež však buď nepostačuje jejich požadavkům aneb trvá jen po jistý čas, tak u dělnic konfekčních i továrních, švadlen, prodavaček atd., pak manželek mužův se skrovným služným. P. bývá tu zdrojem vedlejších příjmů. Dále mezi p-ci tajnou nutno čítati p-ci kruhů t.zv. lepších, kde není motivu k zakročení úřednímu.

¹ Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí XIX. Praha, Paseka, 2000. ISBN 80-7185-274-0.

Onemocnění tajné prostitutky jest důležité, ježto zůstává dlouho nepoznáno, bývá i tajeno a choroba nejen že volně pokračuje u nositelky, nýbrž šíří se i v jejích stycích bez mezí. P. zapsaná jest buď volná nebo se združuje pospolně v bordelech. Tyto bývají buď rozptýleny v postranních uličkách a krytých částech města nebo jim jsou vykázány určité ulice. Dozor nad p-cí v bordelech jest snazší a může býti konán pravidelněji, kdežto p. volná častým přebíháním i skrýváním se dozoru se vysmeká, zároveň jest p. v bordelech skrytější a méně aktivná než p. volná. Tato mísí se snadno mezi společnost ostatní a proniká vrstvy veškeré a tím zhoubněji působí, ježto mnohdy ani nebývá poznána. Účelem lékařské prohlídky p. jest rychlé konstatování chorob venerických...Tito abolitionisté domnívají se mnohdy, že zrušením reglementace zmizela by i veškerá p. ...“

Komenského slovník naučný²

„Prostituce (lat. asi dáti se v šanc, vzdáti se), pohlavní obcování, dnes ponejvíce za peněžitou odměnu, bez ohledu na jakoukoliv náklonnost. Popudy, ze kterých se ženy oddávají prostituci, jsou především duševní méněcennost, nechuť k práci a hospodářská nouze. Důležité jsou dále: nemanželský původ, svody prostředí (bytová nouze, nedostatek oddělených ložnic nebo dokonce lůžek, určitá povolání). K tomu přicházejí často následky požívání alkoholu a svody velkoměsta. Rozeznáváme veřejnou a tajnou prostituci. Bývá provozována jako hlavní zaměstnání, kdežto prostit. tajná jako zaměstnání vedlejší bývá zakrývána jiným povoláním. – Boj proti prostituci. Koncem 18. stol. vznikla ve Francii myšlenka na reglementaci, které pak byla také ve většině evropských států zavedena. Abolice žádá uvolnění prostituce a předání boje proti prostituci z rukou policie sociální péči. Jako výsledek této snahy přijat byl dne 11. 7. 1922 č. 241 v ČSR. Zákon na potírání pohlav. nemocí.

² Komenského slovník naučný IX., 1. vyd. Praha, Nakl. a vydav. Komenského slovníku naučného, 1938. s. 256.

„Prostitute (z lat.), v šir. (mravním) sm. poskytování poskytování pohlavního ukojení druhému pohlaví za něj. výhodu materiální n. nemateriální, tedy nikoli z čisté lásky. V už sm. se rozumí p-í soc. zlo lidské společnosti, jež záleží v tom, že se urč. jednici žen. pohlaví (prostitutky) přímo živí tím, že za peněžitou úplatu poskytují mužům pohlavní ukájení s tímto „povoláním“ souvisí pak nízká tělesná i mravní úroveň takových žen a šíření pohlavních chorob. P. je společ. zjev velmi starý a obecně rozšířený. Náb., společ. a mravní hlediska, se kterých se p. posuzovala, byla a jsou u růz. národů a růz. dobách různá. Všude nebyvala p. prostě zavrhována, ba požívala i ochrany náb. (v starém semitském orientě) n. se stávala vlivným společ. činitelem (v stv. Řec. Hetairy, v. t.), u někt. primitivních národů si dívky p-í dokonce vydělávají na věno. Formy a funkce p. jsou prostě výrazem stupně kult. a mravního vývoje té které společnosti. – S hlediska právního je p. po živnostensku vykonávané smilstvo, ať samostatně či ve veř. domech (nevěstincích). Stát p-i trpěl jako nutné zlo, jen se snažil její zhoubné následky, zejm. šíření pohlavních nemocí a zločinnosti, omezovati tzv. reglementací, t. j. vydáváním předpisů, kterými se mají prostitutky řídit při vykonávání svého „necudného řemesla“. Podroboval prostitutky povinnému hlášení, zdravotní prohlídce a stálému lékařskému a policejnímu dozoru a bylo-li třeba, nucenému léčení v nemocnici. Taková reglementace p. vznikla koncem XVIII. stol. nejprve ve Fr., v XIX. stol. byla p. reglementována i v ost. Evr., též v Angl., kde však narazila na odpor přívrženců abolicie, potírajících reglementaci p. jako nespravedlivou nemravnou a po stránce zdravotní bezcennou (srov. abolicionismus). Hnutí abolicionistů dosáhlo, že reglementace byla v Angl. 1886 zrušena. Příkladu Angl. následovaly i jiné evr. státy, Dán., Nor., Švéd., Švýc., Holand., Něm. aj. V Rak. byla řemeslná p. zprvu podle § 509 trest. zák. zakázána a trestána, ale nevěstince trpěny, zák. ze 24. V. 1885 čís. 89 ř. z. dovolena za omezení, daných policejními neřízenými. Trestání prostitutek ponecháno policii, jež měla uvážiti, má-li se p. trpěti a v jakém rozsahu. Veřejná p., vykonávaná pod kontrolou zdravotní a mravnostní policie, byla beztrestná, policejně se stíhala jen p. tajná, vykonávaná bez ohledu na policejní předpisy. Zákon z 11. VII. 1922 čís. 241 Sb. z. a n. zrušil v ČSR reglementaci t. j. dosavadní policejní a jinaká správní opatření o dozoru nad p-í, a zakázal zřizování a udržování nevěstinců. Zároveň však vydány nové správní

³ Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí V. Praha, Československý kompas, 1931. s. 64-65.

a trestní předpisy v zájmu potírání pohlavních nemocí (v. t.). Trestá se i vyzývání ke smilstvu a jeho pohoršlivé provádění (§ 20 a 21 cit. zák.). Lit.: H.Stein, P. a zákon (1922); Pierre Dufour, Dějiny p. (1928), Abr. Flexner, P. v Evropě (1925).“

Universum – Všeobecná encyklopedie⁴

„Prostituce [lat. prostituere – veřejně vystavovat], poskytování sexuálních služeb za úhradu – nejčastěji peněžní, ale i formou protislužby, za získání spol. pozicí, kontaktů apod. P. se záhy v lidské hist. profesionalizovala a institucionalizovala. Řada spol. ji zahrnuje do své struktury a pod svou kontrolu. Křesťanští teologové ji považovali za nutné zlo. K pův. a typickým formám p. se někdy řadí -> promiskuita v rámci kultovního obřadu, sexuální služba ženy, dcery apod. jako dar vzácnému hostu, příležitostná p. jako doplněk příjmů. Typickou formou je ale veřejná p., tj. p. postavená na vyhledávání zákazníků na ulici nebo koncentrovaná do tzv. veřejných domů či nevěstinců. Snahy o omezení p. se většinou odrážejí v zavírání veřejných domů, což zvyšuje výskyt prostitutek na ulicích. Prostitutky jsou tradičně řazeny k nejnižší spol. vrstvě, od starověku však existují i velmi výdělečně úspěšné profesionálky žijící v přepychu. Zvláštní kategorií prostitutek jsou vydržované ženy např. známé fr. kurtizány). Klasická je ženská p. (ženy se prodávají mužům), existuje ale i homosexuální p. Kolem p. se rozvinuly další profese – dohazovačky, pasáci, aj. Často je tento typ obchodu provázán s různými nelegálními aktivitami (únosy žen a nucení k p., nezákonné sex. Praktiky včetně dětské p., drogy apod.). P. samo o sobě není dle právní úpravy ČR trestným činem. Trestný je však ten, kdo jiného k provozování p. zjedná, přiměje, svede nebo kdo z p. provozované jiným kořistí. Též -> kuplířství.“

Všeobecná encyklopedie (Diderot)⁵

„Prostituce, poskytování pohlavního styku za úplatu; prodejná láska. Je sociálně podmíněna, není obecným sociálním jevem; v tzv. primitivních společnostech neexistuje (manželství na zkoušku, nabídnutí manželky hostovi ap. jsou sociálním obyčejem).“

⁴ *Universum: všeobecná encyklopedie VII.*, 1. vyd. Praha, Odeon, 2001. ISBN 80-207-1069-8. s. 525.

⁵ *Všeobecná encyklopedie (Diderot) VI.*, 1. vyd. Praha, Diderot, 1999.

Porovnání slovníků – shrnutí

Při důkladném čtení si můžeme všimnout, že slovníky, kromě vlastní definice prostituce, obsahují i pár stejných poznatků. A o jaké se konkrétně jedná? Ve všech autorkou práce vybraných slovnících je zmíněna peněžité odměna za vykonanou službu, dále je vždy zmíněna snaha o omezení šíření pohlavních chorob. Autoři také rozlišují prostituci tajnou a veřejnou (zapsanou).

Každý ze zmíněných slovníků ovšem přináší i informace, které jinde nenajdeme. *Ottův slovník naučný* zmiňuje podle názoru autorky práce velice důležitou věc a to, že prostituci definujeme z různých hledisek. Moralista bude mít na ženy živící se vlastním tělem zcela jiný názor než například právník nebo hygienik. Rozdíl v definici prostituce je určen také místem a časem. *Komenského slovník* se zabývá tím, proč se vlastně žena prostitutkou stane a dochází k závěru, že je to většinou dáno nechutí pracovat, hospodářskou nouzí nebo jsou na vině svody prostředí. T. G. Masaryk se v heslu prostituce zabýval reglementací a uvedl pár informací z historie tohoto řemesla. V moderním slovníku *Universum* je zmíněn vztah mezi prostitucí a kriminalitou, ve *Všeobecné encyklopedii* vztah prostituce a primitivních společností.

2. Definice pojmu prostitutka a její charakteristické rysy v 19. a 20. století⁶

V této kapitole si autorka pokládá otázky – Kdo je vlastně prostitutka? Jak ji můžeme definovat? A jsou vůbec nějaké znaky, podle kterých prostitutku jasně poznáme? K řešení těchto otázek byla využita kniha od Mileny Lenderové: „*Prostitutkou je tedy žena, která se propůjčuje k sexuálnímu styku za úplatu, přičemž úplata nemusí být pokaždé formou peněz či hmotných darů, ale i přístupu k rozličným službám či nabídky poskytnutí některých výhod...*“⁷ Prostitutka byla odsunuta na okraj společnosti (v minulosti nebylo výjimkou, že se domy nevěstek nacházely hned vedle domu městského kata) a často v jejím okolí docházelo k násilným činům, únosům, vydírání, krádežím i vraždám. Prostituce k sobě odjakživa přitahovala tzv. „nekalé živly“.

Slovo prostitutka pochází z francouzštiny. V českém jazyce se objevilo až po roce 1835. Od té doby vzniklo pro ženu živící se prostitucí mnoho pojmenování od těch běžně používaných až po hanlivé výrazy. Jako příklad je zde uvedeno několik synonym k nejčastěji používanému výrazu prostitutka. Prostitutku můžeme podle slovníku synonym označit jako: *prodejnou ženu, nevěstku, běhnu, šlapku, děvku nebo kurvu (ve středověku se také používalo: helmbrechtice, frejírka, láryně nebo merhyně)*. Označení „kurva“, které je dnes používáno převážně jako nadávka, je uvedeno v Jungmannově *Slovníku česko-německém* jako běžné pojmenování dívky, která vykonávala sex za úplatu.

⁶ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky*, 1. vyd. Praha, Karolinum 2002. ISBN 80-246-0379-9. s. 119.; BASSERMANN, Lujó (SCHREIBER, Hermann). *Nejstarší řemeslo: Kulturní dějiny prostituce*, 1. vyd. Praha, Mladá fronta, 1993. ISBN 80-204-0363-9. s. 323.

⁷ LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, s. 119.

2.1 Původ, poměry z jakých prostitutky pocházela

Ve většině případů byly prostitutky buď dělnice z továrny nebo z rodin, které se věnovaly zemědělství. Nebylo ovšem výjimkou, že se prostituci věnovaly i ženy z bohatších vrstev, vdovy, dívky opuštěné svými milenci, služky vyhnané svou paní, tanečnice, zpěvačky a po 1. světové válce se k nim připojily i ženy válečných invalidů.

Jak již bylo zmíněno, nejvíce prostitutek pocházelo z řad tzv. „fabriček“. Další početnou skupinou byly služebné. Tyto dívky pocházely z velkých rodin, dostalo se jim pouze nízkého vzdělání a s mravní výchovou to nebylo o nic lepší. Některé byly dokonce negramotné nebo se u nich projevil tzv. reanalfebetismus. Ve škole se sice číst a psát naučily, ale během let strávených na chodníku to jednoduše zapoměly.

Mladé a svobodné dívky se v prostředí továren stávaly obětmi vydírání ze strany mužských nadřízených a spolupracovníků. Na tyto situace, které se v továrnách děly běžně a kvůli kterým končily mladé dívky často na ulici, upozorňoval již v roce 1873 dělnický tisk. Pro vytvoření představy, co se vlastně v továrnách dělo autorka uvádí svědectví jistého J. B. Pecky, které zveřejnily *Dělnické listy*: *„V kročiv jednou do jistého pražského hampejsu, hned utkvěly zraky moje na dívce, již znal jsem – co bývalou spoludělnici naší továrny. Jak stalo se, že vystoupivši z hrobu své mladosti a panenské krásy, vstoupila do hrobu své cti? Na otázku mou odpověděla prostě: „Od oné doby, co vystoupil jste vy z továrny ...ské, uplynula již dvě léta, co byla jsem odtamtud i já vyhnána. Pravím vám vyhnána! Neboť knihvedoucí, s níž stávala jsem až dotud... v důvěrném poměru, z čehož nejen lepší mzda, ale i lepší postavení vůbec mně kynula, chtěje se mne konečně zbaviti, navlékl to tak, že ředitelství továrny, dozvěděvši se o mém k němu postavení, jež bohužel velmi smutné bylo, mne pod záminkou, že bych panu úředníkovi nečest dělala, ba že on skrze mne i nespokojen doma i v továrně bývá, mne – vyhnalo! Octla jsem se opuštěna, opovržena. Továrna zničila celou moji budoucnost, již jsem si vždy ráda představovala růžově. Co měla jsem nyní činiti?“⁸*

Na tomto příkladu je vidět, jak „snadné“ mohlo být pro naivní, mladé dívky skončit u prostituce. Musíme si také uvědomit, že mezi dělníky nebyla prostituce nic zvláštního ani opovrženého. Nežřídko se stávalo, že prostitutka žila se svojí rodinou doma a většina

⁸ LENDEROVÁ, Milena., poz. 6, s. 124.

sousedů věděla, co dívka ve městě dělá a čím vydělává peníze, kterými většinou živila celou rodinu.

Kromě chudoby byla dalším důvodem provozování prostituce touha po snazším a vyšším výdělku, což platí dodnes. Na důvody prostituce se také musel ptát úředník při registraci nové prostitutky. Nejčastěji uváděly již jednou zmiňovanou lehkost zaměstnání, kterou následuje finanční tíseň a přesvědčení k provozování této profese.

Nevěstky měly i jistý společenský žebříček, který vypadal asi takto⁹:

1. ženy vydržované jedním milencem nebo několika milenci současně
2. prostitutky z „lepších“ tříd s vlastním bytem
3. prodejné ženy pracující nejen ve vlastních bytech, ale i v bytech zákazníků, hodinových hotelích, u kuplířek
4. „veřejná“, tedy v podstatě pouliční nevěstka
5. nesvobodné nevěstky ve veřejných domech spjatých s institucí kuplířky

Výdělky závisely na mládí, přitažlivosti i schopnostech prostitutky. V nevěstincích byly platy prostitutek fixní a navíc dostávaly od klientů jakési „dýško“. Výdělky dívek pracujících na ulici se daly srovnat s platem nádeníka, dívky pracující v nevěstincích okolo roku 1900 vydělaly a zároveň i utratily asi 15–30 korun, tedy stejnou sumu, jakou v té době vydělával řádný univerzitní profesor.

⁹ LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, s. 139-140.

2.2 Vzhled¹⁰

Na vzhledu prostitutky velice záleželo. Na své půvaby lákala zákazníky, čím hezčí tvář a tělesné proporce, tím větší šance na výdělek. O vzhledu prostitutek si vytváříme představu díky dobové literatuře, kresbám, filmům, ve kterých se prostitutky objevují a v neposlední řadě díky fotografiím ve zdravotních knížkách. Proto se snažila nalézt alespoň nějakou dobovou fotografii, která by ukázala, jak se prostitutky oblékaly, než vyrazily do ulic Liberce v 1. polovině 20. století. V libereckém archivu se žádná taková fotografie nenachází, další šanci na fotografii představovaly zdravotní knížky, které bohužel nebyla vyplněné. Jako další možnost bylo zvoleno *Severočeské muzeum v Liberci*, ani zde však nebyla autorka úspěšná. Negativní odpověď přišla i z *Policejního muzea v Praze*.

V luxusních nevěstincích se nacházely dívky mladé a pěkné, v nižších kategoriích nevěstinců se na vzhled moc velký důraz nedával, muži tam chodili pouze ukojit své potřeby a jak vzpomínal jeden historik, viděl ve svých čtrnácti letech otylou prostitutku se zákalem na jednom oku, která lákala muže do nevěstince pochybného vzhledu. Podle jeho slov se mu z této ženy udělalo nevolno a zařekl se, že se už nikdy k těmto podnikům nepřiblíží.

Jak je již zmíněno výše, nejlepším dokladem o vzhledu dobových prostitutek jsou fotografie ze zdravotních knížek. Z fotografií je očividné, že se ženy snažily působit, co nejslušnějším dojmem. Na cestu k fotografovi si oblékaly pro tu dobu typické bílé halenky s krajkami, které zapínaly až ke krku. Halenku většinou doplňovala tmavá delší sukně. V zimě si oblékaly kostým zdobený kožešinou a samozřejmě nemohl chybět klobouk. Většina prostitutek si ho nechávala i na fotografování. Krk a zápěstí zdobil nějaký menší šperk a i líčení bylo velice střídmé.

V těch nejlepších nevěstincích se majitelé snažili vyhovět poptávce, která byla velice rozličná. Proto se v nich nacházely ženy prakticky všech typů. Byly tam nevěstky baculaté i velice štíhlé, blondaté či tmavovlasé, ženy zralé i se vzhledem malého děvčátka. Nebylo výjimkou, že se prostitutky vydávaly za cizinky, mluvily s přízvukem nebo se oblékaly do různých kostýmů. Při čekání na zákazníka byly výrazně nalíčené, což byl

¹⁰ LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, s. 146.;

ČERNÝ, Karel: *Prostituce na počátku století*. in: Kuděj. Časopis pro kulturní dějiny., roč. 3, 2001, č. 1, s. 62. ISSN: 1211-8109.

jeden z jejich hlavních poznávacích znaků. Ženy, které se neživily prostitucí, se začaly líčit až po 1. světové válce. K nalíčení patřila krátká saténová nebo hedvábná košilka, černé punčochy, podvazky a lakované střevíce. Odívání bylo velice důležité pro prostitutku pohybující se na ulici. Díky speciálnímu oblečení ji muži rozeznali od ostatních počestných žen, které se pohybovaly na ulici s ní. Nevěstky ukazovaly stále více ze svého těla. Začalo to ukazováním kotníků a skončilo odhalenými stehny a dekoltem. I přesto, že to bylo zakázané, se ženy, které sháněly zákazníky, vlnily v bocích, kroutily pozadím a předváděly gesta, kterými mužům naznačovaly, jaké služby od nich můžou čekat. Mezi často používaná lákadla patřilo cucání palce. Musíme vzít ovšem v potaz, že ne všechny prostitutky byly s těmito pohyby úspěšné.

Čím déle se nevěstka pohybovala na ulici, tím více se to podepsalo na jejím vzhledu. Po třicítce už o ně většinou nebyl zájem: *„Rézina chůze se podobala chůzi staré tučné dojnice. ‚Patka‘ 47leté holky, česaná přes čelo byla heřmánkovým odvarem vybledlá jako konopný ohon houpacích dřevěných koní. Rty zbarvené rudým cikorkovým papírem se odrážely od namoučených, jako harmonika zvarhanělých tváří.“*¹¹

*„Nevěstkám byla zakázána návštěva divadel, cirkusů, koncertů, dostihů a dalších akcí v neslušném „pracovním“ oblečení. Nádraží mohly například navštěvovat pouze za účelem cestování, tedy k příjezdu a odjezdu. Přísně byl zakázán jakýkoli styk s mladistvými, s „žáky ústavů vyučovacích“ a s uční. Také bylo stanoveno, že by neměly zákazníky nutit k pití a samy omezit pití na minimum. Dokonce nesměly svým „nestoudným chováním povzbuzovat návštěvníky nevěstinců k souloži.“*¹²

Ženám ulice se však musí připsat jedno prvenství, co se módy týče. Jako první začaly nosit spodní kalhoty, které bychom si v dnešní době pravděpodobně spletli s kratšími nohavicemi, v 1. polovině 20. století to však byl vrchol erotiky. Pokud se prostitutka vydala do města, například na zdravotní prohlídku, musela odložit svůj pracovní oděv a obléknout si slušné oblečení, ve kterém nevyčnívala z davu.

Stejně tak jako se v nevěstincích převlékaly do různých kostýmů, tak si i měnily jména. Některé ženy to dělaly proto, aby byly zajímavé pro klienty, jiné si jméno změnily ze studu. Nová jména většinou zněla vznešeně až exoticky, např.: Angela, Bianca, Carmen, Dolfa, Elvíra, Lola, Mici nebo Vali,...Nebylo výjimkou, že prostitutka dostala přezdívku, povětšinou vzniklou na základě nějakého výrazného poznávacího znamení, kterým se

¹¹ LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, s. 148.

¹² ČERNÝ, Karel., pozn. 10, s. 62.

odlišovala od ostatních. Mohl to být nějaký povahový rys, příhoda nebo somatický znak. Díky tomu dnes můžeme nalézt zmínky o ženách, které slyšely na oslovení Pepka Kaprál, Tonka Šibenice, Koktavá Bětko, Černá Máry, Palma, Voňavá Káča nebo Studentská Líza. Prostitutky měly svůj styl oblékání, své přezdívky a samozřejmě měly i svůj žargon. Například ty pražské používaly za každou slabikou slova slabiku ko. Mluvily tedy tzv. řečí koko. Co se týká prostitutek v Liberci, tak nebyly žádné zmínky o speciálním žargonu nalezeny. Bohužel je odborná literatura na toto téma velice skoupá. „Řeč prostitutek“ se moc nelišila od žargonu různých kriminálních, kteří se většinou pohybovali v okolí nevěstek a potkávali se ve stejných podnicích.

2.3 Prostituce a pohlavní choroby¹³

Na přelomu 15. a 16. století se objevil v Evropě „strašák“, díky kterému se na několik desetiletí zavřely nevěstince a prostitutky vymizely z ulic. Tím „strašákem“ byla epidemie syfilidy, kterou lidé považovali za Boží trest. Nemoc se objevila v době, kdy z Evropy mizelo malomocenství, a proto se někteří domnívali, že je syfilida pouze jeho novou formou. Katastrofální rozsah onemocnění se po čase zmírnil, pohlavní choroby však v Evropě zůstaly.

V roce 1164 byl v Anglii vydán řád, který zakazoval nechávat v domě prostitutku nakaženou venerickou chorobou. Od 16. století se začalo s pečlivější kontrolou. V období osvícenského absolutismu v rakouské monarchii započal organizovaný boj proti pohlavním chorobám. V listopadu 1790 bylo v Praze otevřeno nemocniční oddělení pro pacienty s venerickými chorobami. Začínaly se také pořádat první přednášky o pohlavních nemocech. Do 90. let 19. století se příliš nevěřilo ani kondomům. O jeho ochranném významu se přestalo pochybovat až s příchodem pohlavní osvěty.

Tomu, aby byli nakažení efektivně léčeni, dlouho bránila jejich ostrakizace. Pohlavní choroba byla brána jako něco nemorálního, proto nakažení svoji nemoc většinou tajili anebo se obraceli na pochybné léčitele. Společně s úsilím lékařů se objevovaly snahy bojovat proti pohlavním chorobám legislativní cestou. Vše směřovalo k vytvoření reglementačního zákona a policie nabývala přesvědčení, že se díky reglementaci výrazně sníží zdravotní rizika prostituce.

Reglementační předpisy se lišily město od města, v základu však byly stejné. Prostitutky, které byly registrované (byla to jejich povinnost) se musely dostavit dvakrát týdně na kontrolu k policejnímu lékaři. Pokud nepřišly, policie je vypátrala a předvedla. Toto pravidlo bylo uzákoněno *Prostitučním regulativem* z roku 1916, který je obsahem diplomové práce a všechny již zmíněné věci v něm můžeme nalézt. Tento regulativ jasně stanovil obsah a rozsah prohlídky. Jakmile byla prostitutka registrována, obdržela zdravotní knížku, kterou musela mít vždy u sebe. Pokud ji neměla, byla podezřelá z nákazy. V těchto zdravotních průkazech, bylo k nalezení *Poučení o příznacích pohlavních onemocnění*. Mělo to pomoci prostitutce rozpoznat pohlavní chorobu u sebe

¹³ LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, s. 195.

MORUS, Richard Lewinsohn: *Světové dějiny sexuality*. 3. vyd. Praha, IKAR 2007. ISBN 978-80-249-0887-8. s. 232-236.

nebo u klienta. Na pokoji nevěstky měla viset poučení o hygienických pravidlech. Prostitutka měla striktně dodržovat intimní hygienu. Další podmínky jsou uvedeny v již zmíněném *Prostitučním regulativu*. Klient měl právo si vybranou prostitutku prohlédnout, zda na ní nenajde příznaky venerické choroby a stejně tak mohla učinit prostitutka: „...mužští s drobně skvrnitou vyrážkou na kůži břicha, s rozbolavělými koutky ústními, chraptivým, přeskakujícím hlasem a s lysinami ve vlasech“.¹⁴ Pokud si nebyla zdravotním stavem klienta jistá, mohla si na pomoc zavolat majitele nevěstince nebo jeho zástupce.

Reglementační opatření byla velkým přínosem. Nebyla však všemocná. Jako velký problém se ukázal nedostatek úředních lékařů. Za prohlídku si musely prostitutky zaplatit, levnější to bylo, pokud se podrobily prohlídce na policejní stanici, kde byla zřízena městská zdravotní místnost, dražší to bylo, když musel lékař přijít za nimi do bytu nebo do nevěstince.

Nevěstky vlastně měly neustálý strach z onemocnění. Nemoc pro ně znamenala existenční ohrožení. Kapavku nebo syfilis měla většinou každá prostitutka během prvních dvou až tří let výkonu povolání a dvě třetiny z nich stačily onemocnět ještě před registrací a pravidelnými prohlídkami. Chronická kapavka byla nejčastějším onemocněním a hlavně příčinou jejich sterility. Nemocná prostitutka byla okamžitě poslána do nemocnice. Záznam o nemoci byl zapsán do evidenčních listů, které měl na starosti policejní úřad. Tyto listy se také nacházejí v SOKa Liberec a na následujících stránkách je jim věnován prostor.

Pobyt v nemocnici si musely prostitutky platit samy anebo výdaje platil majitel nevěstince. Nemocnice byla pro nevěstky velice nepříjemným místem. Nejen že podstupovaly jistě nepříjemné léčení, ale ještě se musely chovat slušně a dodržovat kázeň. Myslím si, že to muselo být pro ženu, která si celý den v podstatě dělá, co chce, velice obtížné až nesnesitelné. Na toto téma vznikaly např. písně:

„Kouřit my tam nesmíme,

to se nejmíc mrzíme.

Jak to vidí stará Anka,

Hned to na nás žaluje.

Holky, jak to viděly,

¹⁴ LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, s. 204.

hned na Anku běžely:

Voni stará parádnice,

*Na koho to házejí?*¹⁵

Pohlavní choroby¹⁶:

Na konci 19. století a na začátku 20. byla velká města, výjimku netvořil ani venkov, doslova prolezlá venerickými chorobami. Nelze pochybovat o tom, že se velká většina mužů a přirozeně i žen během života nakazila pohlavními chorobami. Velkým problémem byl stud, a tak mnoho nakažených pacientů zůstalo neléčených, což mělo za následek těžká onemocnění v pozdějším věku. Nápadně přibývalo lidí s nervovými a duševními chorobami, které byly většinou výsledkem neléčené syfilidy. Muži na ulicích chodili tzv. slepičím krokem, protože přestali ovládat motorické nervy, dále se objevovala progresivní paralýza, laicky „měknutí mozku“. Představu o průběhu této nemoci si můžeme udělat díky filmu *Petrolejové lampy*, v hlavní roli s Petrem Čepkem.

Další pohlavní chorobou, která sužovala obyvatelstvo, byla kapavka. Tato nemoc většinou nebyla smrtelná, ale u žen vyvolávala dlouhá, někdy až nevyléčitelná onemocnění. Lékař Emil Noeggerath jako první přišel na to, že kapavka způsobuje neplodnost, a proto bylo v této době mnoho manželství bezdětných. Kapavkou většinou nakazil muž ženu hned během svatební noci. Venerické choroby se čím dál víc rozmáhaly, ale doktoři proti nim byli bezradní. Ve většině zemí bylo ostudné přiznat pohlavní chorobu, a proto byl tento závažný problém tabu. Zdravotní úřady bojovaly proti rozšiřování pohlavních chorob tzv. reglementací, o které se podrobněji rozepisují v kapitole *Historie ovlivňování prostituce*.

Hlavní představitelé reglementačního hnutí donekonečna řešili, zda se mají veřejné domy zakázat a jakým způsobem donutit prostitutky k pravidelným kontrolám u lékaře. Přitom, když se nad touto problematikou zamyslíme, musí nám být jasné, že se zavřením nevěstinců a kontrolou prostitutek prakticky nic nevyřeší. Města, která veřejné domy zavřela, byla pohlavními chorobami stejně prolezlá jako města s nevěstinci na každém rohu. Z toho vyplývá, že řešení se nacházelo na straně lékařské vědy. Bylo potřeba dodat nějakou silnější zbraň, než byla reglementace. Roku 1922 byla aboličním zákonem zrušena

¹⁵ LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, s. 207.
MORUS, Richard Lewinsohn., pozn. 13 s. 232-233;
LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, s. 208-210.

reglementace prostituce i veřejné domy a zdálo se, že počet pohlavně nakažených klesá. Později se však ukázalo, že nemocných opět přibývá.

Tabulka 1: Výsledky vyšetření prostitutek¹⁷

Tabulka 2: Počty a věk vyšetřených žen¹⁸

Počty ošetřovaných žen a počty pozitivních nálezů dle věku nevěstek

Věk	1910-1913			1914			1915-1917			1918			1919		
	počet vyšetřených žen	kapavka	syfilis	počet vyšetřených žen	kapavka	syfilis	počet vyšetřených žen	kapavka	syfilis	počet vyšetřených žen	kapavka	syfilis	počet vyšetřených žen	kapavka	syfilis
do 14 let	20	1	-	7	-	2	7	-	-	4	2	1	5	-	-
15 let	27	5	1	5	1	-	14	3	1	3	-	-	4	-	1
16 let	72	14	10	14	-	1	46	5	5	12	2	-	20	2	1
17 let	144	25	17	28	2	7	90	10	10	19	2	5	59	2	13
18 let	184	28	22	54	7	4	158	13	11	61	3	9	106	8	14
19 let	229	27	35	58	9	5	203	20	31	53	5	2	134	10	36
20 let	230	20	30	60	4	3	211	13	19	79	4	13	135	11	33
21-25 let	758	63	94	168	12	24	819	53	131	306	25	48	488	38	113
26-30 let	309	15	36	61	1	4	325	19	51	124	2	17	196	16	32
31-35 let	124	5	9	37	1	2	108	5	10	41	-	5	62	3	14
36-40 let	74	3	10	10	-	-	68	1	10	20	2	2	25	1	4
41-45 let	37	1	2	7	-	1	39	1	1	7	-	2	11	-	2
46-50 let	24	-	2	6	-	1	27	-	1	8	-	-	6	-	2
více než 50 let	51	-	3	11	-	1	20	-	-	3	-	-	6	-	2
neudáno	12	1	1	17	1	1	57	1	7	4	-	-	15	3	5
Celkem	2 295	208	272	543	38	56	2 192	144	288	744	47	104	1 272	94	275

Počty ošetřovaných žen a počty pozitivních nálezů dle věku nevěstek - pokračování 2002 až 2006

Věk	2002			2003			2004			2005			2006		
	počet vyšetřených žen	kapavka	syfilis	počet vyšetřených žen	kapavka	syfilis	počet vyšetřených žen	kapavka	syfilis	počet vyšetřených žen	kapavka	syfilis	počet vyšetřených žen	kapavka	syfilis
do 14 let	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15 let	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16 let	2	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-	2	-	-
17 let	6	-	-	3	1	2	3	-	-	4	-	-	5	-	-
18 let	29	-	1	19	1	2	25	1	1	6	1	1	15	-	-
19 let	51	-	1	52	2	2	49	1	1	34	-	1	26	-	-
20 let	82	2	2	61	-	9	92	4	3	79	1	4	46	2	-
21-25 let	349	-	6	288	2	13	371	3	11	360	2	8	314	5	3
26-30 let	259	5	9	224	4	11	246	2	7	245	-	7	257	1	2
31-35 let	114	-	6	100	-	7	104	-	5	123	-	6	124	-	3
36-40 let	33	-	1	38	-	1	45	1	2	46	-	2	55	-	1
41-45 let	12	-	-	8	-	-	12	-	-	14	-	-	15	-	-
46-50 let	7	-	-	2	-	-	3	-	-	5	-	-	15	-	-
více než 50 let	4	-	-	3	-	1	6	-	-	4	-	-	7	-	1
neudáno	5	-	-	12	-	-	40	1	-	23	-	-	13	-	5
Celkem	953	7	26	811	10	46	996	13	30	945	4	31	894	6	10

¹⁷ MALINOVÁ, Hana. *Sexuální hrátky dnes a sto let zpátky* (online). (cit. 2016-08-30). Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2008022703>.

¹⁸ MALINOVÁ, Hana. *Sexuální hrátky dnes a sto let zpátky* (online). (cit. 2016-08-30). Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2008022703>.

Kapavka¹⁹:

Prvním bojem lékařů s úspěšným koncem byl boj proti gonorrhoe neboli kapavce. Do 70. let 19. století si většina lékařů myslela, že je kapavka počátečním stádiem syfilidy. Probíhaly však různé experimenty, které se snažily tento omyl vyvrátit. Roku 1812 se Jeanu-Francoisovi Hernandezovi podařilo poprvé přenést kapavku z jedné osoby na druhou. Pokusy prováděl na odsouzených zločincích, se kterými si mohl dělat, co chtěl. Jeho metody byly tedy velice drastické – přenášel výtoky pacientů nakažených kapavkou přímo do močového zdravých jedinců. Ač byla jeho metoda nepřirozená, (přenášel kapavku mezi muži, i když se běžně nakazí muž od ženy a naopak) měla výsledky. Nakažený okamžitě dostal kapavku, příznaky syfilidy se však nedostavily.

Docházelo k dalším pokusům, během nichž se dokonce nakazili sami studenti medicíny nebo k výzkumu využívali nic netušící pacienty v nemocnici. Výsledky však byly neprůkazné, protože se stávalo, že někteří pacienti byli nakaženi syfilidou a ani o tom nevěděli, tudíž se po umělé naze kapavkou objevily i symptomy syfilidy. Definitivní důkaz o kapavce jako samostatné nemoci podal roku 1879 asistent Albert Neisser z univerzitní kliniky ve Vratislavi. K rozhodujícímu kroku v léčení kapavky došlo až s objevem penicilinu v roce 1929. Tento lék umožnil vyléčit akutní kapavku v řádu několika dní a to pouze pomocí jedné injekce.

Syfilis²⁰:

Mnohem náročnější byl boj proti syfilidě. Lékaři byli prakticky bezradní, jediné prostředky, které byly k dostání, pouze zmírňovaly následky nemoci. Nakažený proto musel počítat s tím, že v horizontu dvaceti až třiceti let ochrne, projeví se u něj demence, zemře na onemocnění aorty nebo na další z následků syfilidy. Nemocní byli pro své okolí nejnebezpečnější zhruba první čtyři roky od nákazy. Čím déle byli nakaženi, tím menší bylo riziko přenosu na další osobu. Z tohoto hlediska byly starší prostitutky méně nebezpečné než mladé. Najít příčinu syfilidy bylo pro vědce velice obtížné. Podařilo se to až v roce 1905 zoologovi Fritzovi Schaudinnovi, který u nakažených našel mikroby podobající se závitě vývrtky. Proto je nazval spirochaeta pallida. Stále však chyběly účinné způsoby léčby. Průlom nastal v roce 1909, kdy vědec Paul Ehrlich objevil lék, který dokázal syfilidu léčit. Tento lék je známý pod jménem salvarsan neboli Ehrlich-Hata 606

¹⁹ MORUS, Richard Lewinsohn., pozn. 13 s. 233-235.

²⁰ MORUS, Richard Lewinsohn., pozn. 13 s. 235-236.

(Ehrlich-Hata podle jeho objevitelů a 606 je číslo pokusu, při kterém salvarsan vznikl). Salvarsan bylo velice složité dávkovat a často docházelo k vedlejším účinkům nebo tragickým nehodám. Ehrlich později přišel s vylepšením a představil světu neosalvarsan. V této formě se začal lék používat po celém světě a úspěšně léčil příznaky prvních stádií syfilidy.

2.4 Známé prostitutky

Josefína Mutzenbacherová²¹

Nejznámější fiktivní vídeňskou nevěstkou je bezpochyby Josefína Mutzenbacherová. Stala se synonymem vídeňské nevěstky v obecném smyslu. Kniha o jejím životě je literární dílo a zároveň jakýsi výsledek osvícenského revolučního erotického hnutí. „Mutzenbacherka“ měla tisíce podob a žila v různých dobách. „Pepina“ je nefalšovaná Vídeňka, která říká: „*Sex není nic špatného, špatný je jenom ten, kdo o něm špatně smýšlí a mluví!*“²²

V roce 1906 vyšla kniha *Josefína Mutzenbacherová, životní příběh vídeňské nevěstky, jak jej sama vypravuje*. Kniha údajně vznikla na základě sázky v kavárně, kde se scházeli literáti z kroužku *Mladá Vídeň*. Autor nebyl přesně určen. Bylo překvapením, že kniha nevyvolala ve Vídni žádný skandál, i když ji v Německu označili za dílo, které ohrožuje mravnost dětí, protože: „...obšírně, bez zábran a s latentním souhlasem představuje sexuální aktivity zvláště dětí a nezletilců“²³ a dodnes je na seznamu děl ohrožujících dětskou mravnost. Zákaz prodávat knihu mladším osmnácti let je zcela pochopitelný, neboť „Pepi“ v knize barvitě vypráví o své sexuální dráze, která začíná v jejích pěti letech.

To, že je Josefína fiktivní postavou, dokazuje i její příjmení Mutzenbacherová. Toto jméno není ve Vídni běžné a připouští hned několik výkladů. Například „mutz“ má stejný význam jako „musch“ a „möse“ („mušlička“, „frnda“), „bacheln“ je lidový výraz pro „močit“ (pouze u žen). „Bacher“ může ovšem pocházet i z vídeňského jidiš, v němž „bocher“ (bachur) znamená „mládenec“.

Mata Hari²⁴

Za nejneohroženější prostitutku můžeme označit Matu Hari, vlastním jménem Margarete Zelle, které v žilách kolovala holandsko-indonéská krev. Po rozpadu manželství skončila v Paříži „na ulici“ a právě tady se dostala k prostituci. Začala se prodávat pod jménem Zelle-Leod. Během svého působení v ulicích Paříže si získala mnoho ctitelů

²¹ EHRlich, Anna. *Dějiny neřesti (Po stopách Jozefíny Mutzenbacherové)*, 1. Vyd. Praha, Ikar, 2014. ISBN 978-80-249-2508-0. (populárně-naučná literatura). s. 13-14, 214-217.

²² Tamt., s. 14.

²³ Tamt., s. 214.

²⁴ MORUS, Richard Lewinsohn., pozn. 13 s. 261-263.

a jeden z nich jí dopomohl na jeviště exkluzivního klubu. Později dokonce podnikla turné Evropou, kde předváděla orientální tance a muži z ní šileli a padali jí k nohám. Mezi své úlovky mohla zařadit holandského ministerského předsedu, francouzské ministry a německé prince. Díky úspěchům ve své profesi měla také velké množství informací, s kterými uměla zacházet. Lze se pouze dohadovat, zda se od svých klientů dovídala tajemství zvláštní vojenské hodnoty. Patrně dělala vždy jen tolik, aby si udržela vysoký životní standart, který jí platily Centrální mocnosti. Uvádí se ovšem, že byla agentkou na dvě strany a informace prodávala jak Centrálním mocnostem, tak Francouzům.

Mata Hari byla zastřelena jako špiónka roku 1917. Nezemřela však při akci, nýbrž v důsledku nedostatků v byrokracii německé špionáže. Každému agentovi bylo přiděleno neměnné krycí číslo. Před číslem se vždy uvádělo písmeno, které označovalo agentovu vlast. Mata Hari, původem z Holandska, tedy dostala krycí číslo H21. Nebylo těžké zjistit, kdo se pod tímto označením skrývá. Číslo bylo Francouzi rozluštno, a tím Mata Hari odsouzena k smrti.

3. Historie prostituce²⁵

Tato kapitola obsahuje stručně popsaná období vývoje prostituce. Pro tuto práci je stěžejní období první poloviny dvacátého století, tedy období reglementace a abolice. Nicméně je důležité udělat si přehled ve všech třech stádiích, která formovala prostituci, tedy prohibice, reglementace a abolice.

3.1 Historie prostituce a její charakter do 20. století

Prostituce existovala již ve starověku. Její známky nalézáme v Chaldeji, Babylónu, Arménii i u Féniciánů. Ve Starém Egyptě byly doloženy dva příklady legální prostituce a to přímo v královské rodině. První případ se týkal krále Ramsese, druhým byl případ, kdy král Cheops prodával vlastní dceru v nevěstinci, aby měl finance na stavbu Velké pyramidy. Ve starověkém Řecku existovaly tři druhy prostitutek: diakteriadky, auletridy a hetéry. Hetérám se věnuji o pár stránek dál v rozboru knihy *Listy hetér*.

Ve středověku byla prostituce pod kontrolou světské i církevní moci. Zakládaly se tzv. zábavní domy, které mělo na starosti město, část výdělku však muselo odevzdávat církvi. Lehké ženy v tomto období sloužily dvěma skupinám mužů – vojákům a duchovním. V 17. století ve Francii vzniká nový název pro nevěstku – kurtizána a dochází k opatření, které se používá dodnes. Radní se pokusili vytlačit prostitutky do předem určených městských čtvrtí nebo ulic. Bylo také požadováno zřetelné označení pouličních prostitutek.

V období novověku existovaly dokonce speciálně proškolené prostitutky. Nejznámějším a nejoblíbenějším místem prostituce se stala Paříž. V roce 1840 bylo možné v hlavním městě Francie nalézt na dvě stovky nevěstinců. Nastupující kapitalismus, dával přednost podnikům, kde si zbohatlí muži mohli vybírat z velkého počtu dívek za předem stanovenou cenu.

Během světových válek bylo celkem běžné, že se nevěstky využívaly ke špionáži. Můžeme říci, že kde bylo vojsko, tam se brzy objevily i prostitutky. Během první světové války vznikaly pojízdné nevěstince, aby měli vojáci ženy přímo na bojišti. Ve druhé světové válce dokonce japonská velitelé nutili své vojáky do sexu s prostitutkami, aby se

²⁵ ČUMPELÍKOVÁ, Lucie. *Prostituce – přetrvávající sociálně patologický jev (sociální faktory, změny, argot)*. Praha, 2011. Bakalářská práce. Karlova Univerzita v Praze. Husitská teologická fakulta. s. 17-27.; HAVLÍČKOVÁ, Lucie., *Prostituce z hlediska jurstického a kriminologického*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Právnická fakulta. s. 9-11.

zbavily stresu. Velice nelidsky a brutálně s nevěstkami zacházelo nacistické Německo. To posílalo prodejné ženy a jejich pasáky do koncentračních táborů. Výjimku dostaly tzv. Einsatzfrauen, které doprovázely vojáky. Prostitutka musela být vždy označena černou hvězdou.

Listy hetér²⁶

Tyto dopisy jsou velice cenným pramenem, který nám ukazuje soukromý život řeckého občana, život hetér a jejich vzájemné styky.

V knize je uvedeno, že je známo více než sto padesát jmen řeckých hetér neboli prostitutek, jejichž milostné dopisy se dochovaly do dnešní doby. Musíme si uvědomit, že hetéry nebyly pouze prostitutky, ale nacházelo se mezi nimi mnoho vzdělaných žen, které absolvovaly školy určené přímo tomuto povolání. V těchto školách se učily společenskému chování, zpěvu, tanci, hře na hudební nástroje, literatuře a filosofii. Často se stalo, že hetéra dokázala u svého klienta vzbudit i trvalou lásku a obdiv.

„Prodáváš se, jako se prodává žoldněř, a svezeš každého, kdo zaplatí, jako námořní kapitán. Pijeme z tebe jako z řek, bereme tě do rukou jako růže. Nestyd' se za svou přístupnost, buď naopak hrdá na to, že jsi stále po ruce. Vždyť i voda je pro všechny, oheň nepatří jen jednomu, slunce je božstvo společné celému lidstvu. Tvůj dům je chrám krásy, kdo do něj vstoupí, je kněz, kdo si v něm dává věnec na hlavu, je poutník, a peníze, to jsou desátky. Vládni poddaným k jejich radosti a nechť tě i nadále provází jejich úcta.“²⁷ Tento úryvek z knihy ukazuje velice pozitivní, místy až obdivný vztah řeckých mužů k hetérám.

Knihy začíná poměrně dlouhou předmluvou nazvanou *Svět hetér*. Zde se můžeme dočíst o původu boha Érota a jeho významu v milostném životě lidí. Autor předmluvy – Radislav Hošek nezapomíná upozornit i na ostatní bohy, kteří často podléhali milostným vzplanutím ať už mezi sebou, nebo se jejich city obrátily k pouhému smrtelníkovi. Pro hetéry byla hlavní bohyně Afrodita. Afroditin kult byl spojen s chrámovou prostitucí. Člověk, který chtěl od této bohyně pomoc, musel do jejího chrámu odvézt předepsaný počet hetér. Nežřídka se stávalo, že byly na hetéry skládány oslavné básně. Tato báseň je tvorbou básníka Pindara.

„Mladice přehostinné, služebnice věrné božstva Přemlouvání, v Korinthu žírném. Žlutého kadidla rusavá zrnka měníte v kouř a často v své myslí k Erótu matce zavítáte

²⁶ BAHNÍK, Václav (vybral a přeložil z řeckých originálů): *Listy hetér*. Praha, Svoboda, 1970.

²⁷ Tamt.

*rády, k nebeské Afrodítě. Vám ona dala, milené dívky, zcela bez zábrany na milostných ložích jemného sčesávat plody. A když je třeba: vše v krásné se mění...*²⁸

Nový způsob života byl ovlivněn vznikem peněz. Hetéry se stávaly společnicemi pouze na zaplacený čas. Peníze, které za své služby dostávaly, investovaly povětšinou do svého vzhledu nebo vzdělání. V knize jsou ovšem popsány i situace, kdy si peníze od hetéry bere její matka a používá je na chod domácnosti. Některé hetéry se staly trvalými partnerkami nebo milenkami i velice významných řeckých občanů. Jako příklad můžeme uvést Perikla, který udržoval vztah s hetérou Aspasií. Hetéry, stejně jako každá jiná společenská skupina, byly rozděleny na několik stupňů. Na nejnižším stupni stály ženy, které nebyly ani jako hetéry označovány, protože hetéra je společnice, která umí tančit, zpívat nebo hrát na píšťalu. Tyto ženy postávaly v přístavech a nabízely své služby námořníkům. Ve městech pak existovaly veřejné domy, kde bylo běžnou praxí kuplířství. Hetéry mezi sebou udržovaly přátelské či nepřátelské vztahy. V knize jsou zařazeny dopisy, kdy si jedna hetéra stěžuje druhé, protože ji její milenec vyměnil za jinou nebo se jí dostatečně nevěnoval na hostině. V dalších dopis si hetéry předávají své zkušenosti nebo pomlouvají jinou hetéru.

V *Listech hetér* nacházíme milostná vyznání, žárlivé dopisy, popisy hostin a setkání, na kterých spolu hetéry soutěžily například v tanci či kráse, nebo snahy zbavit se muže, kterého hetéra nechtěla.

²⁸ *Listy hetér.*, pozn. 26, s. 10.

Vývoj prostituce v Čechách²⁹

V Čechách se ve středověku prostituce rozvíjela hlavně ve městech, na vesnicích to byla prakticky neznámá věc. K prvnímu nárůstu prostituce došlo, když se Praha stala jedním z hlavních evropských univerzitních měst. Centrem pražské prostituce se staly „Benátky“ (Benátská ulice), kde získal městský kat pozemek a na něm provozoval veřejný dům. 1372 byl však katovský hampejz zbořen na rozkaz Karla IV. Nové Město pražské mělo centrum prostituce v Krakovské ulici, blízko Koňského trhu (Václavské náměstí) a opět byly prostitutky spojeny s katem. Jejich domky obklopovaly jeho dům. Nebyla to náhoda, neboť býval katovi nebo jeho manželce ve středověku a na začátku novověku, svěřen dohled na nevěstinec a prostitutky. Po roce 1419 v rámci rozšiřujícího se husitství, dochází k vyhnání prostitutek z Prahy a ke zboření nevěstinců. Další rozmach nastal s přestěhováním císařského dvora z Vídně do Prahy roku 1583. Rozšiřující se fenomén prostituce nedokázala zastavit epidemie syfilidy, třicetiletá válka ani mor. S rozkvětem průmyslu se nejvíce prostitutek zdržovalo ve velkých městech, ale i v pohraničí a ve městech, kde se rozvíjel těžební průmysl (Most), těžký průmysl (Kladno) a výroba textilu (Liberec). Policie prostituci tolerovala, pokud se dívky dobrovolně a pravidelně podrobovaly lékařským prohlídkám a byly zaregistrovány.

Od konce druhé světové války do roku 1989 se u nás o prostituci prakticky nehovořilo. Oficiálně byla zcela odstraněna a pokud se někde dívka prodávající vlastní tělo objevila, byla označena za příživnici, která se vyhýbá práci a podle toho byla potrestána.

Po roce 1989 se pohled na prostituci opět změnil. Je vnímána jako negativní sociálně-patologický jev, který však není trestný (ve smyslu zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů). Trestné je pouze negativní jednání, které většinou prostituci doprovází.

²⁹ HAVLÍČKOVÁ, Lucie., pozn. 25, s. 6, 10-11.

BASSERMANN, Lujo (SCHREIBER, Hermann), pozn. 6, s. 316-320.

Prostituce na ulici³⁰

Počty prodejních žen v ulicích byly vždy vyšší, než jaké uváděla policie a ještě se zvyšovaly v čase říšských sněmů, jarmarků, trhů a později i během různých druhů výstav. Nejvíce prostitutek se pohybovalo po ulicích v období léta, na podzim se stahovaly zpátky do nevěstinců a většinou svoji působnost neomezovaly pouze na jedno město. Byly velice mobilní a přesouvaly se tam, kde byla největší koncentrace mužů. Zákazníky lákaly na hlavních ulicích i v postranních uličkách a byly velmi nápadně oblečené i nalíčené, nešetřily obscénními posunky a pokřikováním. Prostitutkám, které „lovlily“ své potencionální zákazníky v postranních uličkách, parcích a temných zákoutích, se říkalo v žargonu tvůrců reglementace volné, jejich opakem byly prostitutky divoké, které nebyly registrované a před policií se skrývaly. Prostitutky, které pracovaly na ulici, měly velice těžký život, vše musely zvládnout sami. Od nalákání zákazníka až po vybrání peněz za službu, kterou mu poskytly. Tyto ženy většinou živily sebe, svoji rodinu a v některých případech i pasáka. Muže lákaly na lascivní gesta, postoj a chůzi, někdy používaly i pokřikování typu: „*Pojďte se zahřát.*“ „*Dejte mi cigaretu.*“ atd. nebo využívaly různých lstí. V roce 1916 stanovil prostituční regulativ „dovolená“ a „nedovolená“ místa, na kterých se mohou nevěstky pohybovat. Zakázány byly veřejné promenády, nádraží, divadla, kasárny a kostely. Velice těžké bylo uhlídat prostituci v především v okolí kasáren, protože vojáci vyhledávali služby nevěstek ve velkém množství.

Centrem prostituce stále zůstávala ulice. Prostitutky si vodily zákazníky do místnosti, kterou obývaly, klient je pozval do hodinového hotelu nebo využili „hotel Strom nebo Most“ což znamenalo styk venku, někde v temné uličce nebo v parku. Tato možnost byla velice nebezpečná, protože zákazník riskoval minimálně okradení. Velmi zřídka se stávalo, že klient pozval nevěstku k sobě domů. Po vydání aboličního zákona začalo ubývat nevěstinců a naopak přibývat hodinových hotelů. Díky tomuto fenoménu může říci, že zákon *O potírání pohlavních chorob* byl nedostačující. V hodinových hotelích byly totiž policejní kontroly ojedinělé, většinou na udání. Vzhled hodinového hotelu se různě měnil, ale ve 20. století prý uvnitř převládala červená barva (červené koberce, tapety...). Host tohoto zařízení si mohl „pronajmout“ pokoj na pouhou hodinu, odtud tedy název Hodinový hotel, ale nebylo výjimkou, že si klient objednal pokoj na více hodin někdy i na celou noc. Dalším místem, kam mohla prostitutka se zákazníkem jít, jak je zmíněno o pár řádků výše, byl její byt. Tento způsob styku mezi lehkou ženou a jejím klientem byl nejčastější, proto se začal používat výraz bytová prostituce. Většina nevěstek byla v pronájmu, takže nebylo

³⁰ LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, s. 63-79.

výjimkou, že byla majitelem bytu vydírána nebo jí jinak znepríjemňoval život. Obvykle se stávalo, že se žena majiteli zadlužila.

Mezi prostitutkami převládaly ty divoké, to znamenalo, že nebyly pod kontrolou policie a většinou šířily pohlavní choroby. Pokud úřady tuto neregistrovanou prostitutku chytily, napomenula ji a poslaly do rodné obce, pokud se objevila znovu, volilo se mezi zákazem návratu do města a registrací, při třetím porušení zákazu hrozilo ženě vězení. Prostitutky, které opakovaně porušovaly tato pravidla, byly většinou pohlavně nakažené a mimo to roznášely ještě další choroby např. skvrnitý tyfus. Toto jejich počínání bylo bráno jako trestný čin, v lepším případě byly okamžitě dány na léčení do nemocnice. Reglementační předpisy, které držely prostituci v jistých mezích, přestaly být dodržovány po vzniku samostatného Československa a rozdíl mezi nevěstincem a hodinovým hotelem pomalu mizel.

Prostituce v nevěstincích³¹

Hlavním a v podstatě jediným účelem nevěstince je obchod se sexem. Vysvětlení pojmu nevěstinec se vyskytuje v nejstarších českých encyklopediích jako je *Cizojazyčný abecedník čili vysvětlení neznámých slov...*“*Bordell. Z vlašského, znamená dům, když svůdnice přechovávají nevěstky; v některých zemích takové domy jsou pod zvláštní dohlídkou a trpěny pro uvarování větší mravní nákazy; česky říkáme: nevěstinec.*“³² Nevěstinec byl jedním ze základních kamenů reglementace, zjednodušoval policejní i zdravotní kontroly a jasně stanovoval pravidla obchodu. Navíc byl brán jako zařízení, které zamezuje šíření pohlavních chorob. Nesmíme ovšem zapomínat, že prostituce k sobě váže různé kriminální živly, proto nebylo výjimkou, když policie při kontrole nevěstince našla uvnitř dlouho hledaného zločince. Bylo celkem běžné, že mezi majitelem veřejného domu a policií existovala spolupráce (např. nevěstince měly hostinskou koncesi, i když bylo prodávání lihovin v nevěstincích zakázáno), někdy se objevovala i korupce. Nevěstinec jako takový musel mít koncesi, platit daně a dodržovat živnostenský zákon.

A jak se žena do veřejného domu dostala? Možností bylo hned několik. Mohla přijít na vlastní popud z ulice, přijít z jiného města nebo přestoupit z jiného podniku. Majitelé nevěstinců se obraceli na specializované agentury nebo dávali dvojsmyslné inzeráty do novin. Pokud přišla do podniku žena, která nebyla registrovaná a neměla zdravotní knížku, bylo povinností každého provozovatele veřejného domu, poslat tuto ženu k registraci na

³¹ LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, s. 320.

³² Tamt., s. 79.

policii. Potencionální zákazníci získávali informace o nevěstincích z navštívenek distribuovaných v kavárnách, od nádražních zřízenců, někdy i od policistů anebo se stačilo zeptat, kde je ve městě „hezky“. Prostitutky se také předváděly v oknech a dveřích podniků.

Veřejné domy měly různé úrovně stejně jako prostitutky. Klienti mohli navštívit od luxusních nevěstinců, které byly přepychově vybaveny (*„v sále byl klavír a zářivá zrcadla, vysoký koberec, po kterém „lenivě vláčely vlečky svých secesních rób syté a mocně vlnadné kurvy, jako vypadlé z Pascinova obrazu prostitutky, kterým se v některých pražských písničkách říkalo „jeptišky““³³*) až po obyčejné krčmy, kde je čekala opilá dívka a holá matrace. Od roku 1862 musely být všechny „domy lásky“ označeny rudou lucernou.

Můžeme s jistotou tvrdit, že veřejné domy vznikaly ještě před reglementačním zákonem a městské rady dohlížely na jejich funkci a na to, aby nenarušovaly veřejný pořádek.

V nevěstincích měly ženy mnohem vyšší sociální jistoty, než na ulici. Problém byl, že se prostitutky, stávali „majetkem“ provozovatele veřejného domu. Byl to on, kdo rozhodoval o jejich zákaznicích, stylu života i náplni dne. Ženy zde žily kolektivním životem a ztratily veškeré soukromí..

To, že prodejné ženy neměly snadný život, dokazuje i stížnost dvou prostitutek, které si stěžovaly na majitelku nevěstince. Tuto zajímavost jsem našla v časopisu *Kuděj*. *„Stěžovaly si na paní B., že je vydírá, neboť od nich bere denně 10 K, v sobotu a v neděli 12 K, kromě platu za posluhu, topení, uhlí a světlo a lékařské prohlídky. Za posluhu musely platit 3 K týdně, za uhlí a další věci denně 40-60 haléřů, za lékařskou prohlídku 5 K. Všechny peníze odvádějí choti paní B. denně ale účtuje se vždy týdně. Za každou návštěvu jsou povinny odvést peníze, za které dostanou korálky (s jejich pomocí se zřejmě na konci týdne účtovalo). V bordelu se prodává plzeňské pivo a další nápoje za stejnou cenu pro nevěstky jako pro hosty. Prostitutky jsou pobízeny, aby hosty k pití nutily. Denně dostávají pouze ráno a v poledne polévku s hovězím masem (ze stížnosti není jasné, zda za ni platily a nebo to byla bezplatná výsada). Jsou nuceny bydlet v tmavých pokojích a pokud chtějí svítit, vyhrožuje se jim, že budou muset světlo platit. Paní B. nezachovává podle stěžujících se prostitutek tajemství ohledně návštěvy pánů a vypráví o tom po městě. Vůči nevěstkám je velice hrubá a sprostá, „nadávající jim různých jmen“. Prostitutky upozorňovaly, že v Praze a v Plzni se platí 6 K za jeden den, v ceně jsou započteny veškeré potřeby (panská,*

³³ LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, s. 94.

frizérka aj.). Dalším šetřením bylo zjištěno, že paní B. ve svém bordelu skutečně prodávala sodovou vodu, lahvové víno, černou kávu a čaj, ačkoli k tomu neměla potřebná povolení. Když byla předvolána k výslechu, vše popřela a uvedla, že s každou prostitutkou uzavírá smlouvu. Peníze prý odváděly paní B., která s nimi účtovala týdně, nevydírала je a vycházely ve všem docela dobře – stravovala je řádně, nevydírала hosty a nevyzrazovala je.³⁴ Informace k tomu, jak celá aféra dopadla, bohužel nejsou známy. V porovnání s tím, jak bylo s prostitutkami zacházeno ve středověku, se tento případ jeví jako bezvýznamný. „Roku 1587 byla v Praze popravena utopením kuplířka Knobloška, která se ke svým prostitutkám chovala tak zle, že veřejně nařikaly. Z výdělku jim nechávala sotva čtvrtinu, mlátila je, a aby ji neutekly, odebírala jim šaty, takže vybíhaly ven polooblečené a volaly na kolemjdoucí, že u Knoblošky je „hůř než v pekle, kromě že nepálí.“ Majitelé nevěstinců v pražském židovském ghettu se k prostitutkám také chovali velmi špatně. Máme také zprávu, že roku 1603 jakýsi šenkýř, který provozoval nelegální veřejný dům, zamykal při rychtářských kontrolách prostitutky do truhel.

Nejstarší zprávy o tom, jak vypadal takový „vykřičený“ dům uvnitř se nám dochovaly již ze 70. let 18. století...*„celý pro rozkoš velmi pěkně a chutně připraven. Ona v něm měla soukromě jakýsi kabinetek neb pokojík samými zrcadly tak nastrojeně špalírovaný nebo potáhnutý, že ze všech stran, kam se kouklo, všecko, každé pohybování těla, bylo jest jasně a v celosti k vidění. Uprostřed téhož kabinetku stála vystlaná postel, celá až k zemi aksamitem černý přikrytá, nepochybně proto, aby na té černotě ležic běloucké tělo jakéhosi pěkného, však nestydatého děvčete, ještě mnohem více bělejší býti se zdálo.“³⁵ Nejdůležitější místností moderního nevěstince byl přijímací salon, kde si klient mohl dát občerstvení a vybíral si z přítomných děvčat. Vše mělo působit luxusně a přepychově. Proto nebyl výjimkou klavír, rudé tapetování, mramorové stolky a těžké koberce. Stejně důležitostí jako přijímací salon se těšilo také tzv. separé (pokojík, kam si dívka přivedla klienta). Podle městských nařízení nesmělo být do pokojů prostitutek vidět z ulice. Okna se proto zakrývala žaluzií nebo závěsem. Mezi povinné vybavení každého pokoje v nevěstinci patřila postel a hygienické zařízení, roku 1916 se stal povinným vybavením i bidet. Obyvatelky „bordelu“ měly jasně stanovený denní řád. Většinu činností dělaly společně. Stávalo se v dopoledních hodinách, poté přišla na řadu hygiena a péče o zevnějšek. Během dne se věnovaly ručním pracím, četly si, povídaly nebo výjimečně mohly vyrazit na procházku. Od osmé hodiny večerní začaly přijímat klienty.*

³⁴ ČERNÝ, Karel., pozn. 10, s. 62-63.

³⁵ LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, s. 97.

Velice často chodily na nevěstince různé stížnosti a udání. Nejčtenější byla nařčení z rušení nočního klidu, ohrožování mravní výchovy mládeže a nevhodné chování prostitutek. Nejvíce stížností se začalo objevovat v souvislosti s aboličním hnutím na konci 19. století.

Pouze pro doplnění zde autorka zmiňuje existenci prostituce šenkovní, která byla ilegální. Zakazovaly ji městské rady i majitelé měst. Většina číšnic bylo zároveň neregistrovanými prostitutkami, využívaly toho, že podniky s ženskou obsluhou měly obvykle více návštěvníků, z tohoto důvodu začaly kromě nápojů nabízet i vlastní tělo.

3.2 Historie ovlivňování prostituce (prohibice, reglementace, abolice)³⁶

Od nejstarších dějin až po současnost můžeme pozorovat snahy a různé, někdy úspěšné někdy méně povedené, pokusy o ovlivnění fenoménu prostituce. V průběhu dějin se střídaly časy, kdy se prostituce neomezeně rozpínala, s obdobími plnými zákazů a represí.

Existují 3 typy legislativních postojů k prostituci: prohibice, reglementace a abolice. Ve zbytku kapitoly jsou tyto přístupy k prostituci podrobněji rozebrány.

Prohibice

Slovo pocházející z latiny, které znamená zákaz nebo omezení. Již z jeho významu je nám patrné, jakým způsobem se na prostitutky a prostituci všeobecně nahlíželo v tomto období. Můžeme říci, že je to úplný zákaz prostituce a ženám, které se prodejem vlastního těla živily, nějakým způsobem z ní těžily nebo se podílely na její organizaci, hrozilo trestní stíhání. Každá represe nebo zásah proti prostituci, byly reakcí na její rozmach. Několik zásahů je nám známých již z dob středověku a raného novověku.

První, kdo se začal obracet proti prostituci, byla církev. Jakmile bylo křesťanství pevně ukotveno, začala církev hlásit, že pohlavní styk je možný pouze za účelem početí dítěte. Je zřejmé, že prostitutky tyto cíle neměly, a proto byly označeny za hříšnice. Prostituci se nikdy a nikomu nepodařilo zcela vymýtit. Spíše prostitutek stále přibývalo

Velice přísná opatření a tresty zaváděl již Karel Veliký, u svého lidu smilstvo nestrpěl, sám však nařízení nedodržel. Prostitutky i se svými pasáky byly pranýřovány a bičovány. Další panovníci nechávali např. vodit provinilce polonahé 40 dní po městě. Roku 1254 nechal dokonce Ludvík IX. vyhnat všechny „nečestné“ ženy z měst i z vesnic. Prostituce v následujících stoletích se stále rozrůstala. Nepomohly ani neustálá omezení ani fyzické tresty. Mezi nejpopulárnější patřilo pranýřování a označení prostitutky cejchem. Již ve 13. století dochází k oslabení hříchu smilstva. Tomáš Akvinský dokonce uvažoval o tom, jakou mzdu by měla prostitutka pobírat a v jednom ze svých výroků se prostituce, zastal: „*Odstraň ze světa prostitutky a naplníš jej sodomí...*“³⁷ Postupně byl do tohoto řemesla vnesen prvek měřitelnosti a racionality. Byla to právě církev, která se zajímala

³⁶ LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, str. 23-63.

ČUMPELÍKOVÁ, Lucie., pozn. 25, str. 23.

³⁷ LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, str. 25.

o zisky a kvality služby lehkých žen. V 1. polovině 14. století se objevují první pokusy, jak dát prostituci nějaký pevný rámec. Konkrétně roku 1347 vydala královna Jana I. statuta a nařízení pro nevěstince v Avignonu. Tento dokument obsahoval např. povinnost lékařských prohlídek či povinnost prostitutek odlišit se oděvem od počestných žen – v Avignonu to byla červená šňůra přes levé rameno. Ve Vídni si musely prostitutky nosit žlutou stuhu, v Lipsku žlutý čepec s modrým lemem, české prostitutky nosily modrou vestu, v Miláně si nasazovaly černý čepec a ve Florencii prostitutky nosily zvoneček na rukavicích a na čepici. Všechny bez rozdílu musely mít šarlatovou stuhu. Odlišení se postupně vytratilo nebo nebylo na první pohled patrné.

Je celkem logické, že se nevěstky zdržovaly tam, kde je velká koncentrace lidí – případných zákazníků. Čím více lidí, tím větší výdělek. Proto byla ve středověku velká šance potkat nevěstku na trhu, jarmarku, v krčmě nebo se připojovaly k dělníkům či ke kupcům. Hlavním působištěm prostitutky však zůstávalo stále město, např. městské lázně byly velice vhodným místem pro nabízení sexuálních služeb. Z některých lázní se postupně staly nevěstince.

I přes všechna omezení a opovrhování, které se prostitutkám dostalo od ostatních lidí, byla prostituce brána jako řemeslo a měla vlastní cechovní pravidla. Cech byl zatížen daněmi a např. se dříve rozlišovalo, zda byla žena nevěstka nebo prostitutka. Prohibice se postupně začala vytrácet a v 15. - 16. století nastal zlatý věk prostituce. Řím se stal hlavním městem prodejných žen díky přebytku mužů. V roce 1527 dochází k *Sacco di Roma* (plenění Říma), v Evropě řádila syfilida, která byla brána jako trest Boží a na znamení pokání se zavíraly nevěstince. Tímto zlatý věk prostituce končí.

Ke skutečné prohibici už však nikdy nedošlo a prostituce přestávala být chápána jako trestná činnost. To však neznamená, že se neobjevovaly další represivní zásahy. Ve Francii nechal král Jindřich III. zavřít všechny nevěstince a na příkaz jeho maršálka bylo v Loirě utopeno najednou 800 prostitutek. Marie Terezie založila Komisi cudnosti. Postihovány nebyly pouze prostitutky, ale i jejich klienti. Svobodný si musel nevěstku vzít, ženatý byl obviněn z cizoložství. Později byl vydán zákoník *Constitutio criminalis Theresiana* (1768) a ani ten nedokázal prostituci omezit, pouze přešla do ilegality. Syn Marie Terezie Josef II. Komisi zrušil. Jako problém neviděl prostituci samotnou, ale fakt, že se šíří pohlavní nemoci. Proto byla 16. srpna 1784 otevřena Všeobecná nemocnice ve Vídni, kde měli sály pro pacienty s venerologickými chorobami.

V dnešní době je prostituce zakázána ve Švédsku, Norsku, Dánsku a např. v USA (s výjimkou Nevady, Arizony a Oregonu) a ani zde prohibice nefunguje na 100 %.

Prohibice by mohla být úspěšná jen v případě, kdyby se podařilo odstranit příčiny prostituce.³⁸

Reglementace

Reglementaci můžeme chápat také jako regulaci prostituce. Hlavní rozdíl mezi prohibicí a reglementací je ten, že reglementace prostituci toleruje a snaží se vytvořit jakési mantinely, ve kterých by se toto řemeslo mělo pohybovat. Prostituce není zákonná, ale je autoritami trpěna. Tento přístup staví prostitutky pod policejní a lékařský dozor. Dochází k jejich registraci a také dostávají zdravotní knížky, do kterých se zapisují pravidelné návštěvy lékaře. Myšlenka moderní reglementace vznikla ve Francii, krátce před Velkou francouzskou revolucí a její podstata stála na třech pilířích³⁹:

1. *Na vytvoření ohraničeného prostředí, uzavřeného dětem, dospívající mládeži a „počestným“ ženám, v němž se směly nevěstky pohybovat (tímto uzavřeným prostředím nebyl jen veřejný dům či příkázaná čtvrť, ale i nemocnice, vězení, případně ústav, kde se měly nehodné ženy napravit)*
2. *Na úřední kontrole tohoto prostředí, jež mělo zůstat neviditelné pro část společnosti, zato však dokonale průhledné pro ty, kteří jej budou kontrolovat*
3. *Na myšlence hierarchizace tohoto prostředí, v němž – jako ostatně v celé společnosti – bylo nutno zabránit konfúzi sociálních vrstev.*

Na počátku 19. století, někteří dosáhli poznání, že se obchodování s tělem stalo součástí civilizace a tudíž není možné se tohoto nešvaru společnosti zbavit.

La prostitution à Paris, tuto knihu lékaře Alexandra Jeana-Baptista Parenta-Duchâteleta, můžeme označit za klasické dílo období reglementace. Jean-Baptista Parent-Duchâtelet se nevěnoval pouze prostituci, ale i veřejné hygieně. Velmi známý je jeho výrok: „*Ve velkých aglomeracích jsou prostitutky potřebné stejně jako kanalizace, smetiště a skládky odpadků. Postoj autorit by měl být ke všem těmto jevům stejný.*“⁴⁰ Také se jako jeden z prvních pokusil o sociální analýzu prostituce. Díky němu vznikl dokonalý obraz

³⁸ LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, s. 29.

³⁹ Tamt., s. 30.

⁴⁰ LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, s. 32.

prostituce v Paříži a problémů s touto činností spojených. Sám navrhl způsob, jak dát této svérázné oblasti podnikání pravidla.

Do konce 19. století už probíhal policejní i lékařský dohled ve většině evropských států. Vše bylo v kompetenci jednotlivých městských úřadů, tudíž se reglementační opatření lišila město od města. Musíme mít stále na paměti, že se nejedná o trestání nebo stíhání prostituce, ale o její tolerování. Hlavní důraz byl kladen na kontroly, zda prodejné ženy nepřenáší pohlavní choroby, které se v 19. století velmi rychle šířily. Všechny nakažené nevěstky byly okamžitě posílány do nemocnic. Od 30. září 1857 podle nařízení číslo 198 ř. z., které vydalo ministerstvo vnitra, musely všechny ženy, které se živily prostitucí, podstupovat pravidelnou prohlídku u lékaře. 1. ledna 1860 byly nevěstkám přiděleny zdravotní knížky. K problematice lékařských prohlídek prostitutek se autorka práce podrobněji věnuje v kapitole *Prostituce v Liberci v 1. polovině 20. století*.

Nový přístup k prostituci měl kromě svých zastánců i značnou část odpůrců. Ti kritizovali registraci prostitutek, nedbalé lékařské prohlídky atd. Rozpory mezi trestním zákonem a realitou ulice neuklidnila ani novela živnostenského zákona, která byla vydána 8. března 1885. Vše záleželo na postoji městské policie neboli *Úřadu bezpečenském*. Nejúčinnějším prostředkem pro dodržování všech opatření byly náhodné kontroly tzv. šřáry (náhodné kontroly):...*“stávala často celé noci na Janském plácku v úkrytu a čekala, až úředníci vyšli ze dveří komisařství. Potom pospíchala – hned jak běžec Marathonský, hned jako záchránkyně kapitálu, od jedné špeluňky ke druhé, otvírala prudce dvěře a volala výstražné heslo ,štrajfuňk‘.*“⁴¹ Všechny zadržené byly zeleným antonem dopraveny na policejní stanici nebo k trestnímu soudu. Druhý den se sepisovaly protokoly a prostitutky byly poslány na lékařskou kontrolu. Během 1. světové války došlo k velkému nárůstu pohlavních chorob. Roku 1916 vydalo české místodržitelství *Základní pravidla pro úpravu prostituce* tzv. prostituční regulativ. Z tohoto období pochází i většina mých zdrojů, které jsem našla v SOKa v Liberci. Regulativ měl celozemskou platnost, i když v této době už je reglementace na ústupu. Stále častěji se ozývaly hlasy, které kritizovaly někdy nepřiměřené zásahu vůči prostitutkám, jindy to, že se policie o prodejné ženy stará. Postupně se dospělo k názoru, že je potřeba státem koncesovanou prostituci zrušit.

⁴¹ LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, s. 40.

Abolice

Abolicionismus má své kořeny v Anglii a ve Švýcarsku, kde se v 60. letech 19. století zrodil společně s feminismem a emancipací. Hnutí bylo zaměřeno proti organizačním formám prostituce. Za nejúčinnější zbraň proti obchodu s láskou považovali abolicionisté osvětu, vzdělání a mravní výchovu. Žádali uzavření nevěstinců a snažili se o zrušení registrace prostitutek, protože v reglementaci, která registraci nevěstek zavedla, viděli státní podporu prostituce. V českých zemích patřil k propagátorům abolicionismu i Tomáš Garrigue Masaryk. Prostitutky označil za ženy, které přinášejí do společnosti hřích a je potřeba, aby se jim společnost bránila mravní výchovou: *...„fysicky se zanedbávají, jiného se jim málo skýtá, takže mají skutečně mnoho času a mohou se odevzdati blouznění [...] Vcelku zdá se mi, že celý náš život slouží vlastně ku předčasnému probouzení pohlavního pudu. Zajisté je, že četbou románů, namnoze jen nemravných, různými obrazy, hlavně pak divadlem ve velkých městech, baletem, hospodskými pelechy, novinami...“*⁴² Dalšími podporovateli abolicionistického hnutí byli např. Vítězslav Janovský nebo dcera Ladislava Riegra Marie Červinková. K přesvědčení, že je prostitutka obětí nemravní společnosti, se hlásilo stále více vzdělaných žen i mužů.

Jako hlavní argument proti reglementaci uváděli abolicionisté nemožnost registrovat všechny nemravné ženy a tím pádem nedostatečnou lékařskou kontrolu. Proti reglementaci vystoupil i zakladatel českého sociálního lékařství Hynek Pelc. *„Vyšetřovací způsoby, na jejichž podkladě bylo dáváno vysvědčení o zdravotní nezávadnosti vyšetřované, byly naprosto nevyhovující, přičemž nadto ještě platí obecně skutečnost, že v praxi vlastně není vůbec možno osobu vydávající se střídavým pohlavním stykem označiti za neškodnou, poněvadž vyloučiti chronickou kapavku, je velmi obtížné právě tak, jako vyloučiti přítomnost spirochet u osoby, která nejeví žádných příznaků nemoci.“*⁴³ Jako další argument použili abolicionisté to, že mají prostitutky z lékařské prohlídky strach a je pro ně v podstatě ponižující. Tento argument je opodstatněný, hlavně v době, kdy nebyly gynekologické prohlídky běžné. Také se zde již v té době objevila problematika dnes velmi populárního genderu.

S vypuknutím 1. světové války se objem prostituce zvyšoval a po vzniku Československé republiky už abolicionisté měli nad přívrženci reglementace navrch. Dne 11. července 1922 byl schválen zákon *O potírání pohlavních nemocí*, tento zákon byl

⁴² LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, s. 44.

⁴³ LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, s. 47.

vůbec prvním prosazeným aboliční zákonem ve střední Evropě. Tím získali abolicionisté převahu. Byla zavedena i pohlavní výchova v nejvyšších ročnících obecných a měšťanských škol. Hlavním cílem výchovy byla zdravotní, mravní osvěta a zdržení se pohlavního styku. Jediným pozitivním výsledkem zákona bylo to, že některé prostitutky chodily na kontroly dobrovolně, většinou to byly ty nakažené. Abolice také umožnila příchod prostitutek ze zahraničí, hlavně z Rakous a z Německa. V Praze vznikaly nové nevěstince a celkové postavení prostitutek se ještě zhoršilo. Prostituce ztratila na bezpečnosti. Chyběla předchozí kontrola jak ze strany policie, tak ze strany lékařů. Postupně se proti aboličním zákonům začala stavět i politická pravice, která chtěla návrat k reglementaci.

Velkým odpůrcem abolice byl i Karel Čapek. V článku *Egyptská rána* z roku 1922 se k abolici velmi jasně vyjádřil: „*Chci se jen tázati, není-li konec konců přísná [podtrhl K. Č.] reglementace dosti dobrý prostředkem k omezení prostituce... Přísná [podtrhl K. Č.] reglementace a striktní omezení prostituce na veřejné domy aspoň lokalizuje nabídku. Je něco jiného putovat za červenou lucernou než potkávat ji příležitostně v kavárně či na cestě domů. Omezit a ohraničit příležitost, to je smysl reglementace. Sprostota erotického obchodu ve veřejném domě má pro trochu slušného člověka trapnou a odstrašující chuť, kdežto volná prostituce se maskuje lživou pikantností dobrovolného dobrodružství; hlupák si připadá jako vyvolený a nikoli jako kavka... A má-li mít reglementace smysl, musí být drakonická; nebo řekněme správněji, prostě brutální. Brutalisujte tajnou prostituci, netrpte instituci animírek; jinak je reglementace jen nedůstojným pokrytectvím novin, když v úvodníku diskutují o pohlavní hygieně a v inserátech lákají: Kam dnes večer? Inu, do kavárny Ideál, ženská obsluha, šámbry; nebo do City-Baru, Sect-pavilonu a tak dále; ku podivu, že noviny nepřinášely inserci závodu Goldschmiedova nebo Hametova. Tady už přestává sociální sentimentalita z vyšších sociálních ohledů. Trochu jednostranně jste otočili diskusi na hygienickou otázku klientů prostituce; je tu druhá stránka, je tu otázka děvčat, která po zrušení starých bariér nebudou tak ostře varována od pohodlného řemesla prostituce. Jednou napsal přísný a ušlechtilý český básník: „Ta, kterou nejvíc pohrdám, alkoholička-prostitutka...“ Pohrdat je příliš kruté; nepohrdejte jí, ale obětujte ji; bez opovržení a třeba se srdce sevřeným ji spoutejte zákonem, aby budila hrůzu, soustrast a výčitky těch, kteří mají být varováni: mužů i žen.“⁴⁴*

⁴⁴ LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, s. 58.

Soudobý autor Pavel Pay komentuje problematiku vymýcení prostituce takto:“...*prostituce by mohla skončit jen všeobecným vykastrováním*...”⁴⁵

⁴⁵ LENDEROVÁ, Milena., pozn. 6, s. 61.

4. Prostituce v Liberci v 1. polovině 20. století

Historie Liberce v 1. polovině 20. století⁴⁶

První zmínky o Liberci spadají do roku 1352. V tu dobu byla obec například proti Frýdlantu bezvýznamná. Velký rozvoj město zažilo za Redernovců. Byl zde založen zámek s kaplí, špitál a mnoho dalších budov. 1577 byl Liberec Rudolfem II. povýšen na město. Liberecké panství vlastnil nějaký čas i Albrecht z Valdštejna. Ten změnil město v továrnu na sukno, které potřebovali jeho vojáci. Tyto časy nám připomínají stále stojící tři „Valdštejnské domky“. Město se neustále zvětšovalo. V 18. století se začal rozvíjet textilní průmysl, nejdříve vznikaly manufaktury, ty se později přeměnily na továrny. 21. prosince 1850 získal Liberec postavení statutárního město, tím se stal druhým nejdůležitějším městem v Čechách, hned za Prahou. Byla sem zavedena železnice z Žitavy a Pardubic a průmyslník Johann Liebieg si zde založil továrnu Johann Liebieg & Comp., známou pod pozdějším názvem Textilana. Prosperitu města ukončila první světová válka.

Hlavním problémem Liberce po vzniku Československa v roce 1918, bylo národnostní složení města. V Liberci žila pouze 7% česká menšina. Sudetští Němci nechtěli žít ve státě, kde budou mít hlavní slovo Češi, a proto vyhlásili pohraniční provincii Deutschböhmen s vlastní vládou i měnou. Liberec byl označen jako hlavní město provincie. Československá armáda území téměř bez bojů obsadila a tím byly zmařeny snahy o připojení Deutschböhmen k Německu nebo Rakousku. V roce 1923 přestal být Liberec statutárním městem, tento titul mu zůstal pouze formálně. Roku 1935 vyhrála v Liberci volby Sudetoněmecká strana, jejím vůdce byl Konrad Henlein narozený ve Vratislavicích. V říjnu 1938 se staly Sudety součástí Třetí říše a téměř všechno české obyvatelstvo bylo vyhnáno do vnitrozemí. Liberec byl hlavním městem nově vzniklé sudetské župy. Druhá světová válka město nijak výrazněji nezasáhla, došlo však ke změnám v průmyslu. Po ukončení války byli z Liberce do dvou let vysídleni Němci. Roku 1945 byla Liberci navracena pozice statutárního města (o titul znovu přišel po správní reformě roku 1949, statutárním městem se stal opět v roce 1990). Známou událostí je jistě průjezd vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968. Během obsazení města bylo usmrceno 9 lidí. Po Sametové revoluci došlo ke krachu textilních továren. Na jejich místo nastoupily nové průmyslové a obchodní zóny a Liberec se stal centrem nového Libereckého kraje.

⁴⁶ KARPAŠ, Roman a Robert KVAČEK. *Kniha o Liberci*, 2. vyd. Liberec, Dialog, 2004. ISBN 80-86424-17-0.

4.1 Obecná charakteristika prostituce v Liberci v 1. pol. 20. stol.

Kapitola se zabývá prostitucí v Liberci v 1. polovině 20. století. Materiály k tomuto výzkumu jsem našla v oblastním archivu v Liberci ve složkách *Bordellwesen*, které obsahovaly informace o zdravotnictví, policejní hlášení a dokumenty o správě města. Karton uchovávající tyto složky byl ve velmi špatném stavu, nicméně se stal hlavním zdrojem pro výzkum prostituce v Liberci v daném období. Dalšími zdroji, které jsem využila pro porovnání stavu prostituce v Liberci a v Českých zemích (hlavně v Praze), byly knihy od Mileny Lenderové *Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska-Uherska* a *Nejstarší řemeslo* od Lujo Bassermannova.

V Liberci byl stejně jako v ostatních městech Rakouska-Uherska používán *Reglementační zákoník* vydaný roku 1916. Zákoník určoval přesné postupy reglementace a určoval pravidla mravnostní policii, lékařům i prostitutkám. Bylo jasně stanoveno, kdy se má prostitutka dostavit na kontrolu, jak se má chovat na veřejnosti nebo jak má být vybaven její byt, kam si vodí zákazníky. Policii například jasně stanovil, jaké podmínky musí žena, která se chce stát prostitutkou, splňovat. Během výzkumu vyšlo najevo, že byl zákoník striktně dodržován i libereckou mravnostní policií. Podle nálezů z archivu dbala mravnostní policie na pravidelné lékařské kontroly a registraci prostitutek, což bylo velmi žádoucí i v dalších městech.

Za velmi přínosnou část mého výzkumu považuji nález dotazníku, který se týkal prostituce, zasláno z USA přímo do Liberce. V porovnání s dalšími městy, vychází Liberec jako jediné město, kterému byl někdy takový dotazník zaslán. Obsahu dotazníku, odpovím na něj a dalším podrobnostem se věnuji na následujících stránkách mé práce. Dalším významným nálezem jsou dokumenty obsahující přesné adresy nevěstinců, roky během kterých byly otevřeny, majitele a věk i jména nevěstek. Díky tomuto objevu je možné porovnat počty nevěstinců i prostitutek v Liberci s Prahou, Plzní a dalšími městy. Informace jsem zpracovala do přehledných tabulek a grafu, ze kterých se dají zjištěné informace snadno vyčíst.

Velmi specifický byl vztah vojska a prostitutek. Tento fakt mi potvrdily archivní záznamy. Velitelé liberecké posádky velmi dbali na zdraví svých vojáků, proto se snažili, aby bylo co nejvíce prostitutek pod kontrolou doktora. V Liberci například vojenská policie pořádala tzv. šťáry (namátkové kontroly).

Zda byly noční kontroly prostitutek praktikovány i v jiných městech se mi nepodařilo zjistit. Složky *Bordellwesen* obsahovaly i specifická nařízení platící pouze pro Liberec. Bylo to například omezení otvírací doby nevěstinců nebo přesně určené ulice, kterými se prostitutky vozily na lékařské kontroly. Zmínky o pravidelných svozech prostitutek jsem nenalezla v žádné jiné odborné literatuře. Je tedy možné, že se konaly pouze v Liberci. Existují i materiály, které dokazují meziměstskou spolupráci ohledně reglementace prostituce.

Celkově z mého výzkumu vyplývá, že Liberec dodržoval *Reglementační zákoník*, v tom se příliš nelišil od ostatních měst. Výjimečná ovšem byla spolupráce s vědcem z USA, ostatními městy i vojskem a inovativní postupy policie, co se týče dopravy prostitutek k lékařským kontrolám. Všem zmíněným bodům mého výzkumu se věnuji v následujících kapitolách.

4.2 Reglementační zákoník⁴⁷

Za stěžejní a velice přínosný zdroj diplomové práce bych označila dokument s názvem *Grundzüge zur Regelung der Prostitution* v překladu „*Hlavní body regulace prostituce*“. Tento dokument jsem našla v SOKa Liberec v složce *Bordelwesen*. Dokument je rozdělen do osmy částí, které obsahují očíslované odstavce/body (paragraf a číslo)

První část nazvaná *Begriff und Aufsicht (Koncepce a dohled)* je rozdělena do osmi paragrafů. Zde můžeme nalézt „definici“ prostitutky podle zákona. „Za prostitutku je v první polovině 19. století označována osoba ženského pohlaví, která se živí pohlavním stykem, jako hlavním nebo vedlejším zaměstnáním.“ Na prostitutky dohlíží pověřené osoby mravnostní policie a jsou pod neustálým dohledem lékaře. Dohled se neposkytuje ženám mladším 18ti let, pannám, těhotným a kojícím ženám, vdaným a ženám, které se starají o dítě mladší 14ti let. Stejně jako zdravotní stav prostitutky, je pod dohledem místo jejího pobytu a je pečlivě prozkoumán důvod, který ženu k prostituci dovedl. Pod dohled se prostitutka dostává vydáním zdravotní knížky.

Další část *Wohnung der Prostituierten* se zaměřuje na bydlení prostitutek. Žena živící se prostitucí by neměla svojí činností obtěžovat veřejnost, či nájemníky stejného domu. Samozřejmostí je dodržování stanovených hygienických opatření. Tyto zásady se týkají prostitutek, které se živí samy a nepohybují se v oblasti nevěstinců. Pro pobyt prostitutky v nevěstinci jsou mravnostní policií jasně daná pravidla, která musí být majitelem objektu dodržována.

Například: pobyt dětí v nevěstincích je zakázán za všech okolností, nevěstince mohou být bez udání důvodu kdykoliv zavřeny, nesmí se zde pohybovat nezletilé služebnictvo nebo nesmí být prostitutce bráněno v odchodu z nevěstince. Dále nesmí prostitutky využívat prostředí nevěstinců k prodeji jakéhokoliv zboží nebo k tzv. lichvářství. Jiná pravidla ovšem platí pro ženy živící se prostitucí mimo prostory nevěstinců. Provozování prostituce musí být schváleno mravnostní policií a nesmí nijak pobuřovat veřejnost. Majitel bytu, který si prostitutka pronajímá pro potřeby svého zaměstnání, nesmí být

⁴⁷ *Státní okresní archiv Liberec* (dále jen SOKa Liberec). fond Archiv města Liberce - GD VI. díl správa města, karton č. 7, Bordellwesen.

s prostitutkou žádným způsobem propojen. Pokud žena změní své bydliště, je povinna to do čtyř hodin nahlásit mravnostní policii.

Velice propracovaná část dokumentu obsahuje nařízení a doporučení, která se týkají lékařského dohledu (*Ärztliche Untersuchung und Behandlung*). Můžeme zde vidět, že se již v té době, snažili co nejvíce předcházet veškerým nemocem, hlavně tedy pohlavně přenosným. Jako důkaz tohoto snažení můžeme předložit již jednou zmiňované zdravotní knížky, bez kterých by se vlastně žena ani nemohla stát „legální“ prostitutkou. Dalším důkazem pečlivé péče o zdravotní stav žen živících se pravidelnou prostitucí je fakt, že se každá prostitutka musela dostavit na vyšetření v přesně stanovenou hodinu a to dvakrát týdně. Pokud tak neučinila, byl jí vymezen trest. Zdravotní stav lékař zaznamenával do zdravotních knížek, pokud byly zjištěny příznaky nemoci, musela prostitutka okamžitě nastoupit na léčbu do nemocnice. Pokud do nemocnice nenastoupila, byla k tomu donucena mravnostní policií. V nemocnici jí byla odebrána zdravotní knížka, která sloužila jako průkaz. Bez ní nemohla prostitutka „fungovat“. Knížka se vracela až po úplném uzdravení.

Další část se věnuje *„Zvláštním povinnostem a právům prostitutek při výkonu jejich povolání/Besondere Pflichten der Prostituierten.“*

V této části regulačních zákonů se dozvídáme něco o dodržování hygieny během i po pohlavním styku prostitutky se zákazníkem. Povinností bylo používat kondomy. Neméně zajímavá je určitě i povinnost mít v pokoji lubrikant, antibakteriální mýdlo a bidet. Samozřejmostí bylo také pravidelné očkování. Dále si také můžeme všimnout, jak důležité bylo, aby prostitutky svojí činností nijak nezasahovaly do městského života a nepobuřovali veřejnost.

Kromě povinností, které musely dodržovat všechny prostitutky bez výjimky, měly samozřejmě i svá práva. Mohly si vždy rozhodovat o svém zákazníkovi. Opilého nebo mladistvého musely vždy odmítnout, ale co se týče ostatních, mohly si vybrat. Pokud jim byl zákazník něčím nepříjemný, měla žena právo ho kdykoliv odmítnout.

Pod kontrolou mravností policie bylo i ukončení činnosti. Vše bylo pečlivě prozkoumáno a zdokumentováno. Pokud bylo podezření, že chce žena prostituci vykonávat tajně, tzn. mimo dohled mravnostní policie, zahájilo se sledování dotyčné. Mravnostní policie se také intenzivně věnovala vyhledávání neregistrovaných prostitutek. K zadržení

ženy mohlo dojít, až když měla policie úplnou jistotu, že žena prostituci provozuje. Zvláštní postup se uplatňoval na prostitutky mladistvé.

Pro lepší orientaci v tématu je zde volný překlad *Reglementačního zákoníku*.

Hlavní body regulace prostituce⁴⁸

Upraveno pomocí dekretů císařského poručnictví pro Království české z 26. listopadu 1916, Z. 8-D 864/11, St.-Z. 268.293 ai. 1916.

Koncepce a dohled

§1.

Osoby ženského pohlaví, které se živí pohlavním stykem jakožto hlavním nebo vedlejším zaměstnáním, jsou označovány za prostitutky. Prostituce se toleruje, pouze pokud je pod dohledem mravní policie.

§2.

Dohled nad prostitutkami je vykonáván osobami pověřenými mravnostní policií.

§3.

Prostitutky přechází pod dohled po lékařské kontrole. Osoby ženského pohlaví nakažené pohlavní chorobou jsou předány do nemocniční lékařské péče, pod dohled mohou být dány až po uzdravení.

§4.

Dohled nelze poskytnout:

- a) Osobám ženského pohlaví pod 18 let
- b) Nedeflorovaným ženám
- c) Těhotným a kojícím ženám
- d) Vdaným, které nejsou soudem rozvedené
- e) Ženám s právní nebo dobrovolnou péčí o dítě do 14 let

§5.

⁴⁸ *Státní okresní archiv Liberec* (dále jen SOkA Liberec), pozn. 47.

Místo pobytu prostitutky musí být pod státním dohledem. Ženy pod dohledem doloží svůj pobyt, aby mohly být pečlivě prozkoumány důvody a prostředky, které ženu dovedly k prostituci; bude prozkoumáno její vysvětlení prostituce. Mladistvé ženy mohou být dány pod dohled, od kterého lze těžko očekávat zlepšení jejich morálního chování. Právní zástupci nezletilých žen musí být informováni o opatření mravní policejní kontroly a musí být vyslyšeni osobně; v případě, že má žena opatrovnictví, opatrovník slouží ke komunikaci.

§6.

Z důvodu, že se na určitých místech vyskytuje velké množství prostitutek, nesmí být žádné místo pobytu/pohybu vynecháno. Prostitutky se zahraniční příslušností jsou pro velké množství místních prostitutek deportovány podle zákona z 27. července 1871.

§7.

Předání žen pod dohled mravní policie se uskuteční předáním zdravotní knížky.

Knížka musí obsahovat:

- a) Fotografie prostitutky
- b) Národnost, popis osoby, podpis
- c) Výňatek povinností týkajících se prostitutek
- d) Rubriku pro lékařská vyšetření a nálezy
- e) Rubriku pro záznamy příjmů na apartmánu
- f) Návod, jak poznat pohlavní chorobu, nebezpečí a následky pohlavních chorob, hygienická preventivní opatření

Fakt, že kompetence prostitutky není zjištěna, nebrání předání zdravotní knihy.

§8.

Místo pobytu všech prostitutek je uvedeno v evidenčních listech policie. Evidence se zaměřuje na kriminální historii, nemoci a změny pobytu prostitutek. Potřebné (chybějící) údaje mohou být zjištěny od policie v bývalém bydlišti prostitutky.

Bydlení prostitutek

§9.

V zásadě může prostitutka vykonávat své „obchody“ na místech, kde neobtěžuje veřejnost a dodržuje čistotu a veškerá hygienická opatření.

§10.

Prostitutky provozující svoji činnost mimo dům, nejsou omezeny volbou svého bydliště. Může jim být zakázán pobyt v domě, pokud svým chováním ruší či obtěžují ostatní nájemníky.

§11.

Nevěstince jsou v zájmu mravnostní policie podle těchto regulativních předpisů. Výše nájemného a náklady za stravu pro každou prostitutku v pokoji musí být schváleny mravnostní policií. Nájemné a strava nesmí být měřena podle příjmů prostitutek, ale místními podmínkami. Mravnostní policie musí jednou měsíčně kontrolovat každý nevěstinec a musí proběhnout konzultace s lékařem z veřejné zdravotnické služby. Prostitutky musí mít možnost podat stížnost na svoji léčbu prostřednictvím majitele nevěstince. Nevěstince mohou být kdykoliv uzavřeny bez udání důvodu. K uzavření dochází, zejména pokud majitelé nevěstinců zaměstnávají nezletilé služebnictvo nebo mají osoby mladší 18 let povolený vstup (učni, studenti středních škol).

Pobyt dětí v nevěstincích je zakázán za všech okolností. Za žádných okolností nesmí být prostitutce bráněno v opuštění nevěstince. V nevěstincích je zakázáno podávat alkoholické nápoje.

Nevěstince musí mravnostní policii dovolit vstup, kde dochází ke kontrole, zda nejsou prostitutky vykořisťovány; zejména musí trvat na tom, aby nevěstince vyplácely prostitutkám přesné kompenzace. Po případě může mravnostní policie kontrolovat účty.

V nevěstincích je ubytovaným prostitutkám přísně zakázáno přímo nebo prostřednictvím jiné osoby prodávat šperky, oblečení, ložní prádlo atd. a utrácet za zbytečný luxus nebo nabízet půjčky.

§12.

Prostitutky, které mají od mravnostní policie dovoleno poskytovat služby ve svých bytech, by měly být co nejdále od rušných míst; jejich byty by neměly být v blízkosti škol, kostelů, kasáren a na dalších veřejných místech, kde by mohlo docházet činností prostitutky k rušení veřejného pořádku.

Prostitutky nemohou žít v bytě, kde se nacházejí osoby mladší 18 let. Pobyt pasáků v bytě prostitutek je také přísně zakázán.

Mezi pronajímatelem bytu a prostitutkou je povolena pouze dohoda o nájmu bytu nebo místnosti. Výše nájemného je schválena mravnostní policií. Přímé či nepřímé propojení prostitutky a pronajímatele bytu je přísně zakázáno.

Mravnostní policie má dovoleno kdykoliv bez udání důvodu zakázat pobyt prostitutky v určitém bytě nebo u určitého pronajímatele bytu. Mravnostní policie může kdykoliv nahlédnout do bytu prostitutky.

§13.

Změna bydliště prostitutky musí být do 24 hodin od změny nahlášena mravnostní policii.

Lékařské kontroly (vyšetření a ošetření)

§14.

Každá dohledu podřízená prostitutka by se měla dostavit alespoň dvakrát týdně na prohlídku v hodinu stanovenou ošetřujícím lékařem. Vyšetření se obvykle koná zdarma v kancelářských prostorách mravnostní policie. Mravnostní policie si ponechává možnost využít výjimku v tomto případě. V případě výjimky je požadován poplatek za vyšetření, placený předem mravnostní policii. Časy vyšetření jsou každé prostitutce přesně dány, aby vyšetření dobře navazovala. Prostitutka, která se nedostaví na vyšetření, je předána ke kontrole. Každá neomluvená neúčast na vyšetření bude potrestána.

§15.

Lékařské vyšetření musí být provedeno s největší pečlivostí: má se týkat všech částí těla; k prohlídce se mají použít moderní pomůcky a postupy podle místodržících oběžníků

a daných směrnic z 27. listopadu 1915. Potřebné pomůcky pro prohlídku jsou vyšetřujícímu lékaři doručeny úřední osobou.

Vyšetřující lékař informuje o příznacích pohlavních chorob, stejně tak i o jejich nebezpečí a důsledcích a přidá je k hygienickým opatřením obsažených ve zdravotních knížkách.

Pokud je vyšetřovaná shledána zdravou, je to zapsáno ve zdravotní knížce. Pokud je vyšetřovaná nemocná učiní lékař zápis do zdravotní knížky, pokud není vyšetřovaná pod dohledem, je lékařem vytvořen list o nemoci a je předán mravnostní policii. Prostitutka musí ve stejný den podat zprávu mravnostní policii a přihlásit se do nemocnice. Je-li u prostitutky zjištěno těhotenství, je jí zdravotní knížka odebrána a předána mravnostní policii.

Prostitutce je v případě nemoci zakázán pohlavní styk; okamžitě po zjištění a oznámení nemoci má nastoupit léčbu v nemocnici. Dodržování těchto nařízení je přísně kontrolováno, eventuálně může být provedeno nátlakem.

Choroby musí být zapsány do evidence mravnostní policie. Nemocná prostitutka musí zůstat v péči lékařů až do úplného uzdravení. Pokud je nemocniční vyšetření provedeno pouze ambulantně, jsou výsledky předány mravnostní policii, aby mohli prostitutku nadále monitorovat.

Stejné monitorování musí proběhnout, i pokud je prostitutce mravnostní policií povoleno soukromé lékařské vyšetření. I přes toto povolení se musí prostitutka hlásit ve stanovený čas u mravnostní policii určeného lékaře a předložit ke kontrole papír o vyšetření potvrzený jejím soukromým lékařem. Pokud není papír o vyšetření předložen, prostitutka ztratí právo na vyšetření u soukromého lékaře a musí docházet na vyšetření do nemocnice.

Náklady na prohlídku si prostitutka platí v první řadě (většinou) sama. Náklady na soukromou lékařskou péči hradí prostitutka vždy sama. Pokud je vyšetření od soukromého lékaře považováno za nedbalé, může mravnostní policie nařídit ambulantní léčbu ve smyslu §4 zákona z 24. května 1885...

Záznamy ošetřujícího lékaře (jméno, diagnóza, atd.) předá mravnostní policie do ošetřující nemocnice. V tomto záznamu je zapsána diagnóza, léčba, opatření pro ambulantní léčbu a sledování zdravotního stavu. Záznam zdravotního stavu zůstává v nemocnici do propuštění nebo do ukončení ambulantní léčby a pak je předán zpět mravnostní policii. Pokud je prostitutce dovolena soukromá lékařská péče, může mravnostní policií zvolený

ošetřující lékař nahlédnout do kopií zdravotních záznamů. Pokud dojde k ukončení ambulantní léčby, je potřeba obnovit pravidelné kontroly v nemocnici. Pokud není možné přijetí, je zdravotní záznam odeslán do nemocnice. Uzdravení prostitutek je zaznamenáno ve zdravotním listu a v evidenčním listu. Po uzdravení je prostitutce opět navracena zdravotní knížka.

Pohyb (přemístění) prostitutek během nemoci je možný pouze s povolením mravnostní policie. Pokud se prostitutka přestěhuje, je do místa jejího nového bydliště zaslán mravnostní policií zdravotní list a záznamy o průběhu léčby.

Zvláštní povinnosti prostitutek

§16.

a) v hygienických poměrech:

Prostitutka má povinnost odmítnout opilé, mladistvé pod 18 let a návštěvníky u nichž je podezření na nějakou chorobu. Mohou také odmítnout neoblíbené zákazníky a na každého návštěvníky mohou být použita preventivní opatření.

Prostitutky musí vlastnit kondomy a v pokoji musí mít oznámení, že je jejich cena schválena mravnostní policií a započítána do celkové sumy. Kromě toho musí mít každá prostitutka dostatečnou zásobu 5% vazelíny v tubě, bakteriální mýdlo a pro vlastní potřebu bidet, dále musí mít postřikovač s hadicí a kohoutkem.

Prostitutka má předložit návštěvníkovi zdravotní knížku, kde je uvedeno její jméno a poslední zdravotní prohlídka. Po dokončení styku má mít návštěvník k dispozici desinfekční mýdlo. (Bor) vazelína má být použita před každým stykem a po něm má následovat důkladné omytí všech tělních dutin teplou vodou a mýdlem. Mravnostní policie má právo se přesvědčit, že mají prostitutky všechny ochranné prostředky v pořádku. Mladé prostitutky nebo prostitutky, od jejichž očkování uplynulo více než 6 let, musí očkování podstoupit.

b) ve vztahu k mravnostní policii:

Nápadné znaky na domech a v oknech, kde bydlí prostitutky, jsou zakázány, aby nerušily sousedy nebo nepohoršovaly veřejnost. V bytech prostitutek je zakázáno ubytovávat pasáky, vyrušující chování, hudba a zpěv. Mimo svá obydlí se mají prostitutky pohybovat ve slušném oblečení a slušně se chovat, aby nepobuřovaly „střední vrstvy“. Prostitutky

mají zakázáno stát ve společnosti jiných prostitutek či pasáků na kraji silnice, u veřejných promenád, divadel, železničních stanic, divadel, kasáren a kostelů. V zájmu zachování veřejného pořádku a slušnosti, budou přijata opatření, jejichž cílem je zabránit skandálnímu chování v domech nebo uličkách obývaných prostitutkami.

§17

Přemístí-li se prostitutka na jiné místo, musí mravnostní policii nahlásit své nové bydliště, aby bylo vše pod dohledem. Pohyb prostitutky je zaznamenán v evidenčním listě, kopie tohoto listu je zaslána mravnostní policii do místa nového bydliště prostitutky. Prostitutka, která se bez oznámení přemístí, musí být potrestána.

Ukončení dohledu nad prostitutkou

§18.

Prostitutka, která končí s prostitucí, musí změnu situace nahlásit mravnostní policii a podstoupit lékařskou prohlídku. Pokud je zjištěna nemoc, je předána do lékařské péče. Pokud je zdravá, musí prokázat, že je schopna vést slušný život a že si našla práci. Odchod prostitutky z dozoru mravnostní policie je zaznamenán v evidenčním listu. Zdravotní knížka je navracena mravnostní policii. Další sledování prostitutky je nařízeno pouze v případě, že je podezření, že prostitutka chce práci vykonávat dál bez dozoru.

Hledání žen, které provozují prostituci tajně

§19.

Hledání prostitutek, které provozují činnost bez dozoru, je záležitostí mravnostní policie. Bezpečnostní orgány zasahují proti prostituci pouze v případě, pokud dochází k trestnému činu prostituce nebo pokud je to nutné z důvodu trestněprávního.

Je-li pouze podezření na prostituci, musí tyto orgány reagovat na ohlášení a zahájit další pozorování. Podezřelá osoba je nepřetržitě sledována a výsledky sledování jsou použity k předvedení osoby.

Předvedení se koná u zcela neprokázaných činností žen, vše se koná v zájmu zachování dobrého jména ženy a její sexuální počestnosti a vše se musí prokázat příslušným úřadům. Také dochází k lékařskému vyšetření nebo zadržení ve vazbě.

Je-li prostituce ženě prokázána, je tato žena poslána, na základě písemné žádosti od úředníka, na lékařské vyšetření, a lékaři je poslán dopis, jak má s ženou zacházet v případě nemoci. Pokud se uskuteční úřední akt proti nezletilé osobě ženského pohlaví, je informován pěstounský úřad. Dohled musí být rozšířen i na osoby, které se vzdaly práce, kdy měli zisk z pohlavního styku. Podezření z kuplířství nebo podávání podezřelých inzerátů na prostituci v denním tisku se stává předmětem šetření.

Vyžaduje se sledování činnosti žen v restauracích nižší třídy. Vyšetřování, zda je žena prostitutka, musí být provedeno se zachováním dobrého jména zúčastněných.

Žena mladší 18 let, která jsou podezřelá z prostituce, se musí ubytovat zvlášť od známých prostitutek. Dívka projde konzultací s právními zástupci, a pokud je to nutné, i s *Národní komisí pěstounského úřadu* zabývající se ochranou a péčí o dítě v Království českém. Dívce může být dítě svěřeno do ochrany nebo jsou jí věnovány humanitární prostředky, aby mohla žít lépe.

Sankce

§20.

a) vztahující se na prostitutky pod kontrolou:

Trest, který ukládá mravnostní policie prostitutce, která je pod kontrolou a poruší své povinnosti, se uděluje podle §25 podle trestného činu a ukládá ho mravnostní policie. Možnost odvolání na §5, bod 2, zákona ze dne 24. května 1885 a ministerské nařízení z 30. září 1857.

Trestem je zatčení na dobu od 6 hodin do 8 dnů po zvážení závažnosti a okolností trestné činnosti.

§21.

Pro méně závažné trestné činy, a to zejména na počátku činnosti, může být po prostitutce, na rozdíl od zahájení trestního stíhání, požadována změna v její podnikatelské činnosti.

§22.

Jediným důvodem k zahájení stíhání je opakované odsouzení prostitutky, která pohrdá policií a nemá důkazy ke svému příjmu. Za tyto přestupky se dává trest odnětí svobody na více než 8 dnů, je dána na převýchovu nebo jsou jí nařízeny veřejné práce.

Ze strany bezpečnostních orgánů (policejní ředitelství, politické orgány prvního stupně) by měla být upřesněna fakta a možnosti ospravedlnění od trestního stíhání.

§23.

b) Vztahující se na nekontrolované prostitutky:

Poprvé dojde k výkonu, pokud je prostitutka chycena při smilstvu nebo dojde k upozornění od lidí. Je-li mladistvá, o represe se stará příslušný orgán v místě jejího trvalého pobytu, když je ohrožena morálka, je nutný zásah příslušných orgánů.

V těch případech, ve kterých chybí odůvodňující předpoklad pro podezření a obviněná se prostituci věnovala jednorázově či náhodně a policejní záznam by ji poznamenal a bránil v návratu do normálního života, je možné použít §19, poslední odstavec.

Mimo to, proces péče i prostor k zákrokům proti mladistvým, nekontrolované prostituci, směřuje k trestnímu stíhání.

§24.

Osoby trestané za smilstvo jsou policií stíhány na základě §5, abt.1, popřípadě došlo-li k předchozímu odsouzení podle §5, bod 1, ze dne 24. května 1885 a podle ministerského nařízení z 30. září 1857.

Rozhodnutí padne s ohledem na případné zahájení trestního stíhání podle §5, bod 1, z citovaného zákona, stejně tak podle §22, popřípadě §20.

Odpovědnost orgánů

§25.

Pro tyto účely je vycvičeno obecními úřady a Policejním ředitelstvím oddělení policie v Praze. Jsou odpovědni za dohled na prostitutky, evidenci, v případě nemoci odvedení do nemocnice, žádají o jejich vyhoštění nebo je předávají na nucené práce či do polepšovny. Dále mají pátrat po ženách, které provozují prostituci bez dohledu.

Obce se zavazují, že se budou řídit těmito předpisy ve smyslu §35 zákona od místní vlády ze dne 16. dubna 1864. Přijmou se i policejní předpisy, při nedodržení se ukládají pokuty. V případě nedodržení těchto předpisů přijatých obcemi se bude muset uložit pokuta v souladu s §64 o pořádku v obcích. Pokud jde o určení má se použít ustanovení článku §62.

K potrestání prostitutek dochází podle §5 ze dne 24. května 1885, podle ministerského nařízení ze dne 30. září 1857 a podle císařské vyhlášky ze dne 20. dubna. V pražském policejním rajonu je trestný čin souzen podle §5 ze dne 24. května 1885 i porušení předpisů vytvořených mravnostní policií je zodpovědné ředitelství k. k. policie.

4.3 Liberecké archivní dokumenty vztahující se ke zdraví prostitutek⁴⁹

Co se týká zdraví a zdravotních kontrol prostitutek v Liberci, autorka našla v archivu ve složce *Bordellwesen – Regelung* dokumenty určené lékařům, kteří se podíleli v rámci reglementace, na pravidelných zdravotních prohlídkách a konkrétně tyto dokumenty vyplňovali, pokud u prostitutky objevili příznaky venerické choroby. V Liberci měli kontroly na starosti tito lékaři: Dr. Gustav Rösler, Dr. Josef Hartig a Dr. Christof Hauser. Primářem na oddělení kožních a pohlavních chorob byl Dr. Richard Rau. Dokumenty bohužel nebyly vyplněné. Jak byly kontroly podrobné a přísné, nám zcela pomůže jejich volný překlad.

Průběžná registrace níže uvedené osoby, která byla dána do nemocniční péče

Prvním a hlavním dokumentem, který se musel vyplňovat ihned, jakmile se ve městě objevila nová prostitutka, byla *Průběžná registrace níže uvedené osoby, která byla dána do nemocniční péče*. Tento dokument fungoval i jako karta pacienta a byl rozdělen do pěti částí: I. *Obecné informace o osobě* (informace zaznamenávány do kolonek), II. *Nemoci*, III. *Registrace bytu*, IV. *Policejní záznamy*, V. *Popis osoby*. Ve všech pěti oddílech se vyplňovaly podrobné informace o nově registrované prodejné ženě.

Část I. Obecné informace o osobě:

- Příjmení a jméno
- Narodena (den, rok, místo, okres a země původu)
- Současná příslušnost ke kraji a zemi
- Jméno matky, otce a data jejich narození
- Poručník
- Sourozenci

Již nyní je jasné, že byla každá nakažená prostitutka podrobena velice podrobnému výslechu, aby měla policie i lékaři velmi dobrý přehled o jejím původu (např. kde se mohla nakazit, z jakých pochází poměrů, popřípadě, kam ji vrátit kdyby nedodržovala nařízení města). V další části registračního dokumentu se nacházejí osobní otázky, podle kterých si mohli udělat představu o celém jejím životě. Některé otázky jsou i velmi osobní, pro léčbu však nezbytné.

⁴⁹ *Státní okresní archiv Liberec* (dále jen SOkA Liberec), fond Archiv města Liberce X. díl zdravotnictví, karta č. 7, *Bordellwesen*.

- Školní docházka
- Zaměstnání po ukončení školy
- první pohlavní styk (věk, postavení a povolání muže)
- Těhotenství
- Proč se věnujete prostituci?
- Už jste byla registrována k pravidelným lékařským kontrolám, kde?
- Před registrací zdravá nebo nakažená kapavkou, měkkým vředem nebo syfilidou?
- Druh léčby
- Další komentář
- Registrovaná na prohlídky zdarma v nevěstinci

Část II. Nemoci:

V této části dokumentu lékař vyplňoval anamnézu prostitutky. Musely zde být zapsány všechny předchozí nákazy a od prostitutky se čekala absolutní upřímnost. Žena, pokud byla již v minulosti hospitalizována s pohlavní chorobou, musela uvést pořadové číslo, pod kterým byla v nemocnici evidována. Dále přesné datum, kdy ji v nemocnici zapsali, jméno a adresa nemocnice nebo alespoň město. Rozepsána byla hlavně diagnóza, aby měl lékař jasnou představu, s čím se prostitutka v minulosti potýkala. Následovala kolonka pro informaci o propuštění z ošetřování a případné poznámky.

Část III. Registrace bytu:

Zde bylo uvedeno přesné místo současného i bývalého bydliště prostitutky (odkdy zde bydlí, místo/město, číslo domu, byt). U bývalého bydliště se uvádělo pouze období pobytu.

Část IV. Policejní záznamy:

Při registraci prostitutky se samozřejmě nezapomínalo ani na její případné přestupky. V této části se uvádělo, zda již byla žena u soudu nebo alespoň u výslechu, pokud ano, tak jaké je spisové označení jejího případu. Dále se zapisoval samotný přečin, přesný datum jeho provedení a případný trest.

Část V. Popis osoby:

V poslední části karty se uváděl přesný popis prostitutky. Výška, vlasy, oči, dokonce i tvar brady a nosu. Uváděly se nápadné znaky např. viditelná znamínka nebo jizvy. A samozřejmě se vkládala i fotografie.

Je škoda, že se nedochovaly žádné vyplněné dokumenty, ze kterých by se daly zmapovat životy jednotlivých prostitutek. Nicméně i tento nález je velice cenným zdrojem a lze díky němu usoudit, že se policie v Liberci snažila, co nejvíce prostitutek registrovat a mít je pod neustálým dohledem.

Dokument, který se přiřazoval k registraci prostitutky, byl *Erkrankungsblatt* neboli *Záznam o nemoci*. Lékař zde opět vyplňoval jméno, datum narození, informace o matce a otci, náboženství, zaměstnání, atd. V dalších částech záznamu o nemoci se vyplňoval průběh předchozích onemocnění. Nechyběly zde informace o dni nástupu na léčbu, podrobná diagnóza, přesný den propuštění nebo přechod z nemocnice do ambulantní léčby a její ukončení. V poslední části záznamu o nemoci se zapisoval aktuální stav a postupný průběh léčby nakažené nevěstky. Lékař nejprve uvedl stav, v jakém nastoupila pacientka do nemocnice, dále následovaly zápisy z celého průběhu léčby a popis stavu vyléčené při odchodu z nemocnice. K tomuto dokumentu patří také list s názvem *Anmerkung-Poznámka*, ve kterém se píše o tom, že záznam onemocnění je se souhlasem mravnostní policie vždy přenesen do nemocnice, ve které se nakažená prostitutka léčí. Záznam v nemocnici zůstává až do jejího propuštění nebo do ukončení ambulantní léčby, teprve poté je navrácen na příslušné oddělení mravnostní policie. Následují pokyny, jak správně vyplňovat předchozí dokumenty registrace a záznamy o nemoci.

Jak propracovaný byl systém dohledu a registrace prostitutek ukazuje poslední dokument, který se nacházel v již zmíněné složce *Bordellwesen – Regelung*. Mravnostní policie měla dokumenty, které vyplňovala při pouhém podezření, že se žena živí prostitucí.

Beilage **B**

zu den mit dem Erlasse der k. k. Statthalterei für
das Königreich Böhmen vom 26. November 1916,
Z. 8-D 864/11, St.-Z. 268.293 al. 1916, herausgegebenen
Grundzügen zur Regelung der Prostitution.

Laufende Eintragungen

über nachstehende unter Sanitätskontrolle gestellte Person.

I. Allgemeine Angaben über die Person.

Name und Vorname _____

Geboren am _____ l _____ in _____

Bezirk _____ Land _____

Zuständig nach _____ Bezirk _____ Land _____

Vater _____ Mutter _____ geb. _____

Vormund _____

Geschwister _____

Schulbesuch _____

Beschäftigung nach der Entlassung aus der Schule _____

Der erste Beischlaf fand statt im _____ Lebensjahre mit (Alter, Stand, Beruf des Mannes) _____

Schwangerschaften _____

Prostituiert seit _____

Stand bereits unter Sanitätskontrolle, wo? _____

Vor der Einschreibung gesund, krank an Blennorrhöe, weichen Geschwür, Syphilis _____

Behandlungsarten _____

Anderweitige Bemerkungen _____

Eingetragen zur freien Kontrolle — in ein Bordel _____

_____ , am _____ 191 _____

Nr. 117.

Aus der Statthalterei-Buchdruckerei in Prag.

Obrázek 1: Dokument k registraci prostitutky (foto: Pavlína Hronová)

Zdravotní prohlídka

Každý lékař měl k dispozici návod, podle kterého se musel řídit při prohlídce prostitutky.

Předpisy určující způsob zdravotního vyšetření prostitutky

1. každé vyšetření musí být zaměřeno na celé tělo a speciálně se věnovat příznakům: syfilidy, venerologického vředu a kapavky
2. v případě syfilidy má být prohlédnuto:
 - b) trup a končetiny, boky, záda, paže, dlaně a chodidla
 - c) hlava a obličej (vypadávání vlasů, obočí, pupínky okolo nosu a na bradě)
 - d) depigmentace krku
 - e) sliznice úst, vnitřní strana rtů, jazyk a krční mandle
 - f) genitálie (drobné pupínky, močová trubice, neopomenout vyšetření zrcadly)
 - g) anální otvor
 - h) žlázy (třísla, krk)
3. v případě venerologického vředu:

kontrola zrcadly a kontrola malých a velkých stydkých pysků
4. v případě kapavky:

kontrola sekretu močové trubice, děložní hrdlo, žlázy a vyšetření zrcadly
5. svrab
6. prostitutky s jasnými příznaky jsou předány do nemocniční péče
7. prostitutky před vyšetřením, u kterých je patrná ztráta pigmentace na krku nebo zánět sliznice dělohy či děložního hrdla jsou předány do nemocniční péče
8. lékař je povinen vést záznamy o zdravotním stavu, nemocech a jejich léčbě každé prostitutky, která dochází na kontroly

4.4 Stav prostituce v Liberci v 1. polovině 20. století⁵⁰

Za nejzajímavější objev výzkumu autorka označuje nález dotazníku v anglickém jazyce, který se zabýval prostitucí v Liberci. Dotazník i s průvodním dopisem byl zaslán doktorem Harveyem A. Moorem (chirurg a urolog) z Indianapolis v roce 1914 (autorka, tak soudí podle data odeslání odpovědi z Liberce, dotazník mohl přijít i dříve).

V archivu se nachází pouze dotazník a vyplněné odpovědi, zda se výzkum doktora Moora uskutečnil, není možné potvrdit.

Překlad dopisu: „*Náčelníkovi policie. Dražený pane, pro účely zjišťování způsobu, jakým je prostituce řízena ve velkých městech, mám v plánu cestu po velkých městech a aby se usnadnilo mé plánování, rád bych zjistil přesné informace o metodách používaných policejními složkami.*

Ocenil bych, kdyby policie připravila vědeckou zprávu o místních podmínkách, a doufám, že mohu počítat s Vaší pomocí při zjišťování dat vztahujících se k území, které spadá pod Vaši jurisdikci. Příkladám tedy seznam otázek, odpovědi ztělesňují to, co potřebuji vědět předem. Velice si vážím Vámi dodaných požadovaných údajů. Věřím, že o Vás v brzké době uslyším a předem děkuji za Vaši pozornost.

Uctivě Váš H. A. Moore M. D.

Klinický profesor na genito–urinární chirurgii,

Universita v Indianě (fakulta medicíny)

Ošetřující lékař v městské nemocnici, diakonické nemocnici“

Překlad otázek v dotazníku (v závorce uveden anglický originál):

„*1. Vedete si registraci nebo seznam prostitutek? (Do you keep a registration or list of prostitutes?)*

2. Kolik prostitutek je ve vašem městě? (How many prostitutes are in your city?)

3. Jakou metodu zdravotního dohledu používáte? (What method of medical supervision of prostitutes have you?)

⁵⁰ *Státní okresní archiv Liberec* (dále jen SOkA Liberec), fond Archiv města Liberce X. díl trestní policie, karta č. 7, Bordellwessen.

4. *Jakým způsobem regulujete pohlavní choroby? (What regulations have you relative to venereal diseases?)*

5. *Jaká je věková hranice v nevěstincích? (What is the age limit in houses of prostitution?)*

6. *Shledáváte segregaci jako nejefektivnější způsob kontroly prostituce? Pokud ano, proč? (Do you find segregation the most effective way of controlling prostitution? If so, why?)*

7. *Pokud segregace není nejlepším způsobem, jak kontrolovat prostituci, jaké způsoby kontroly zastáváte? (If segregation is not the most effective way of controlling prostitution, what means of control do you advocate?)*

8. *Jaké zákony máte vzhledem k zadlužení prostitutek vůči majiteli domu nebo dalším závazkům, díky kterým mohou majitelé dívky zadržet proti jejich vůli? (What rules have you in regard to indebtedness of prostitutes to house owners or other obligations by which keepers may retain girls against their will?)*

9. *Jaké zákony dodržujete pro dovoz dívek ze zahraničí za nemorálními účely? (What laws do you observe relative to the importation of girls from other states for immoral purposes?)*

10. *Jaká část prostitutek je domorodých? (What proportion of prostitutes are natives?)*

11. *Jakou část tvoří prostitutky z jiných zemí a z jakých zemí pocházejí? (What proportion are foreign born and of what nationality?)*

12. *Jaký je průměrný příjem prostitutky? (What is the average income of prostitutes?)*

13. *Kolika let se dožívají prostitutky? (What is the length of life of the prostitutes?)*

14. *Pokud byste měl tabulku, která by ukazovala povolání prostitutek před začátkem nemorálního života, jak by tato tabulka vypadala? (If you have kept any table showing the occupation of prostitutes before entering the immoral life, what does this table show?)*

15. Pokud byste měl tabulku, která by obsahovala důvody vedoucí ženy k prostituci, jaké by byly příčiny? (If you have kept any table showing the reasons prostitutes give for having entered the immoral life, what are those causes?)

Jakékoli další informace týkající se této problematiky budou oceněny (Any other information that you have on this subject will be appreciated). “

Podle přeložených otázek z dotazníku můžeme usoudit, že měl doktor Harvey A. Moore veliký zájem o informace týkající se regulace a přístupu policie k prostituci v Liberci. Odpovědi v němčině jsou přiloženy k dotazníku.

Vyplněné a zpětně odeslané odpovědi:

„1. Ano

2. Průměrně 30-35

3. Každý týden dvojité vyšetření u městských lékařů

4. Okamžité předání do lékařské péče

5. Ve věku nad 18 let

6. Ano, protože jen tak byl jakýkoli dohled možný

7. Proškrtnuto

8. Přestože prostitutky měly vůči majiteli nevěstince dluhy, nemohl je držet proti jejich vůli. Byla by pak na něj podána žaloba úřadem pro občanská práva.

9. Bylo nasmlouváno, že již při příjezdu dívek z jiných států pro nemravné účely, bylo ihned provedeno vyšetření

10. Nejvíce převažující část

11. Cizinek/cizinců byla asi jen jedna pětina, jinak spíše z Německa a Uher

12. Přibližně 200 korun měsíčně

13. 40 let

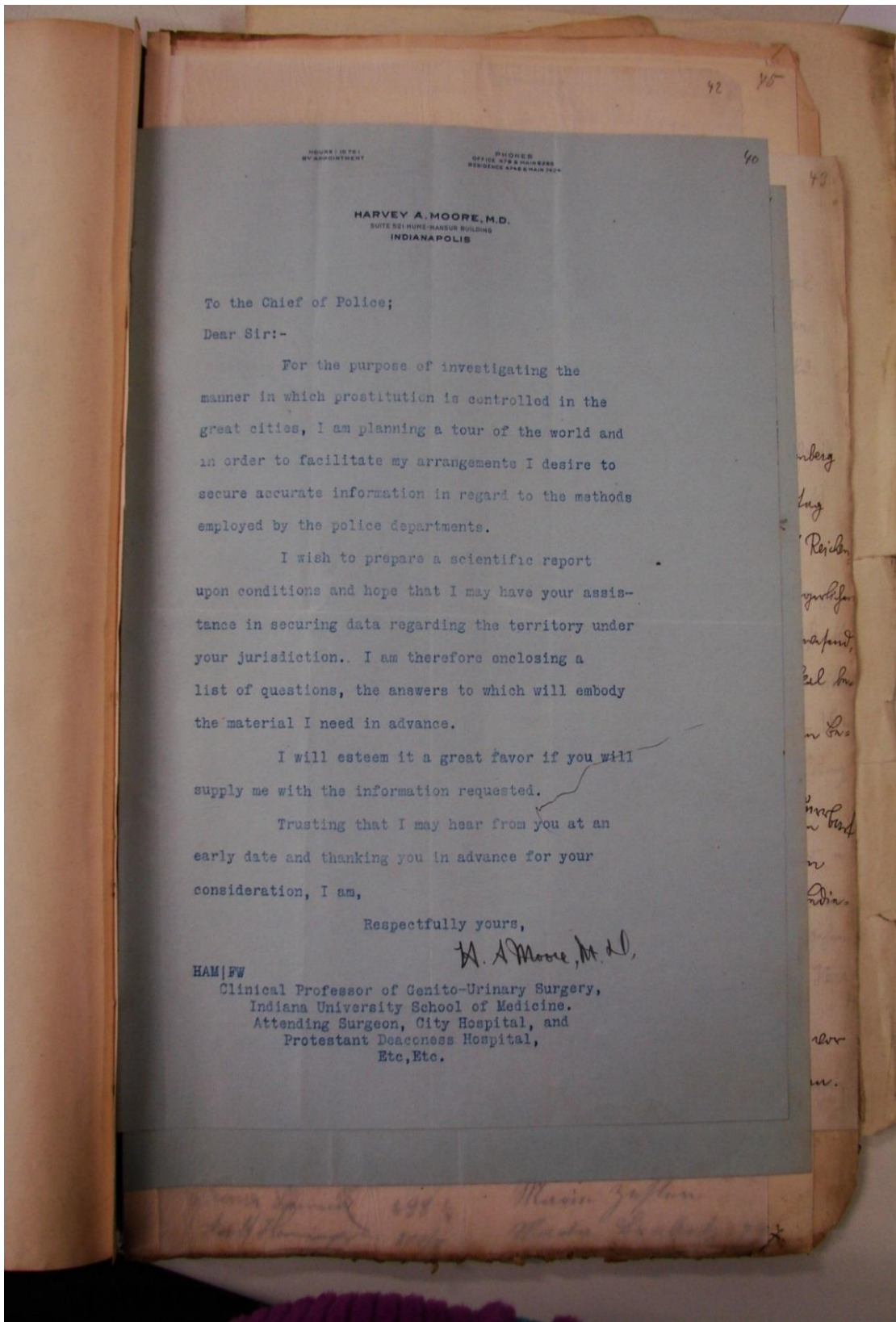
14. Ve většině případů pocházely z řad služebnictva nebo to byly dělnice v továrně

15. Ženám/ dívkám se nechce pracovat a proto se raději oddají nespoutanému životu

Informace „navíc“ nebyly uvedeny. “

Odpovědi byly odeslány zpět do Indianapolis 7. března 1914 s textem: *„Na Vaši žádost Vám přeposíláme závěry požadované zprávy.“*⁵¹

⁵¹ *Státní okresní archiv Liberec* (dále jen SOkA Liberec), fond Archiv města Liberce X. díl trestní policie, karta č. 7, Bordellwessen.

HOURS: 10 TO 12 BY APPOINTMENT
PHONE: OFFICE 478 & MAIN 6225 RESIDENCE 478 & MAIN 7424

HARVEY A. MOORE, M.D.
SUITE 251 HURD-NANSUR BUILDING
INDIANAPOLIS

To the Chief of Police;
Dear Sir:-

For the purpose of investigating the manner in which prostitution is controlled in the great cities, I am planning a tour of the world and in order to facilitate my arrangements I desire to secure accurate information in regard to the methods employed by the police departments.

I wish to prepare a scientific report upon conditions and hope that I may have your assistance in securing data regarding the territory under your jurisdiction. I am therefore enclosing a list of questions, the answers to which will embody the material I need in advance.

I will esteem it a great favor if you will supply me with the information requested.

Trusting that I may hear from you at an early date and thanking you in advance for your consideration, I am,

Respectfully yours,
H. A. Moore, M.D.

HAM|FW
Clinical Professor of Genito-Urinary Surgery,
Indiana University School of Medicine.
Attending Surgeon, City Hospital, and
Protestant Deaconess Hospital,
Etc, Etc.

berg
leg
Reid
yn
na
el
in
mp
in
Ad
rev
m.

Major Zepher
Madison

Obrázek 2: Dotazník z USA (foto: Pavlína Hronová)

41

HARVEY A. MOORE, M. D.,
SUITE 521 HUME-MANSUR BUILDING
INDIANAPOLIS, IND.

1. Do you keep a registration or list of prostitutes? *Yes from time to time*
2. How many prostitutes are in your city? *1000*
3. What method of medical supervision of prostitutes have you? *2 physicians*
4. What regulations have you relative to venereal diseases? *9 physicians*
5. What is the age limit in houses of prostitution? *16 to 18*
6. Do you find segregation the most effective way of controlling prostitution? If so, why? *Yes, so / why*
7. If segregation is not the most effective way of controlling prostitution, what means of control do you advocate? *Control of houses*
8. What rules have you in regard to indebtedness of prostitutes to house owners or other obligations by which keepers may retain girls against their will? *Control of houses*
9. What laws do you observe relative to the importation of girls from other states for immoral purposes? *Control of houses*
10. What proportion of prostitutes are natives? *Control of houses*
11. What proportion are foreign born and of what nationality? *Control of houses*
12. What is the average income of a prostitute? *Control of houses*
13. What is the average length of life of the prostitute? *Control of houses*
14. If you have kept any table showing the occupation of prostitutes before entering the immoral life, what does this table show? *Control of houses*
15. If you have kept any table showing the reasons prostitutes give for having entered the immoral life, what are those causes? *Control of houses*

Any other information that you have on this subject will be appreciated.

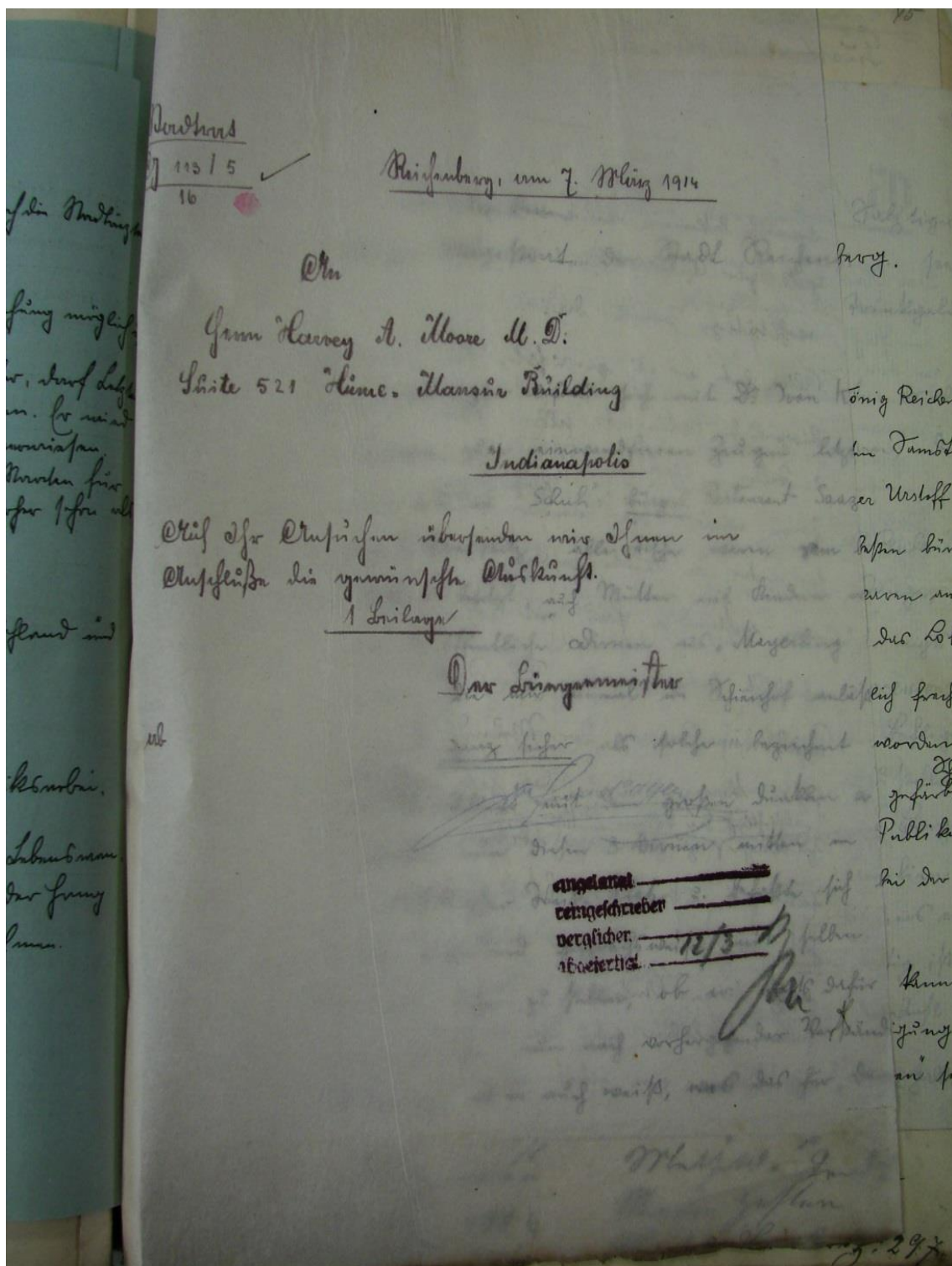
Control of houses

Obrázek 3: Vyplněný dotazník (foto: Pavlína Hronová)

Lozisková námí follows.

- 1.) ja.
- 2.) šestišestitřídň 30 - 35.
- 3.) celkově pozitivní s tím zanedbatelnou úpravou vzhledem k podmínkám
- 4.) pozitivní úpravou vzhledem k podmínkám.
- 5.) s tím věkem nad 18 lety.
- 6.) ja, pokud má dostatek času a prostředků úpravou vzhledem k podmínkám
- 7.) +
- 8.) negativní vzhledem k podmínkám k tomu šestišestitřídň, pokud má dostatek času a prostředků úpravou vzhledem k podmínkám. Je to negativní vzhledem k podmínkám a pokud má dostatek času a prostředků úpravou vzhledem k podmínkám.
- 9.) negativní vzhledem k podmínkám k tomu šestišestitřídň, pokud má dostatek času a prostředků úpravou vzhledem k podmínkám. Je to negativní vzhledem k podmínkám a pokud má dostatek času a prostředků úpravou vzhledem k podmínkám.
- 10.) s tím věkem nad 18 lety.
- 11.) šestišestitřídň, pokud má dostatek času a prostředků úpravou vzhledem k podmínkám.
- 12.) šestišestitřídň 200 Kč měsíčně
- 13.) 40 let
- 14.) pozitivní vzhledem k podmínkám k tomu šestišestitřídň, pokud má dostatek času a prostředků úpravou vzhledem k podmínkám.
- 15.) velmi pozitivní vzhledem k podmínkám k tomu šestišestitřídň, pokud má dostatek času a prostředků úpravou vzhledem k podmínkám. Je to velmi pozitivní vzhledem k podmínkám a pokud má dostatek času a prostředků úpravou vzhledem k podmínkám.
- 16.) ano

Obrázek 4: Vyplněné odpovědi na otázky z dotazníku (foto: Pavlína Hronová)

Obrázek 5: Odpověď na dotazník z Liberce (foto: Pavlína Hronová)

Tento přínosný zdroj byl nalezen v libereckém archivu v kartonu č. 7. Je to velice zajímavý a přínosný objev, který si zaslouží pozornost. Dotazník byl zaslán, jak je již zíněno pár stránek dříve, doktorem Harveyem A. Moorem policejnímu oddělení v Liberci. Po objevu tohoto cenného dokumentu, který dokazuje, že byl Liberec považován za velké město a o jeho existenci se vědělo i v USA se autorka práce začala zajímat o to, kdo byl

doktor Harvey A. Moore a proč si vybral právě Liberec, jako jedno z měst, ve kterých ho zajímala prostituce a přístup policie k tomuto fenoménu.

Harvey Adams Moore

Po prostudování a překladu celého dotazníku jsem začala pátrat po tom, kdy byl doktor Harvey A. Moore a proč poslal dopis zrovna do Liberce. Velice mě zajímalo, co mohlo ovlivnit jeho rozhodnutí ohledně tohoto města. Pátrání jsem zahájila na internetu a kontaktovala jsem katedru historie na univerzitě v Indianapolis. Obdržela jsem negativní odpověď s radou, abych se obrátila na katedru medicíny/urologie. Po doporučení jsem tak učinila, na odpověď stále čekám.

Jediná informace, která byla o Harveym A. Moorovi získána, je zápis v ročence:

„American College of Surgeons - Yearbook (Chicago, IL) - Class of 1922

Moore, Harvey Adams, M.D., Indianapolis, Indiana. Indiana University School of Medicine, 1898. Clinical Professor of Genito-Urinary Surgery, Indiana University School of Medicine; Attending Surgeon, Indianapolis City and Protestant Deaconess Hospitals. ⁵²

Díky tomuto záznamu lze potvrdit jeho existenci. Zda nakonec Liberec opravdu navštívil a použil informace z dotazníku, bohužel není známo.

Z dotazníku byly získány informace o tom, kde doktor Moore bydlel a měl ordinaci. Myslím si, že díky těmto faktům si můžeme lépe představit situaci v USA v době, ve které byl dotazník odeslán na policii do Liberce.

⁵² *American College of Surgeons*. E-yearbook.com (online). 2016 (cit. 2016-09-05). Dostupné z: http://www.e-yearbook.com/yearbooks/American_College_of_Surgeons_Yearbook/1922/Page_586.html.

Hume - mansur Building⁵³

Kancelář doktora Harveyho A. Moora se nacházela na adrese Suite 521, *Hume - mansur Building*, Indianapolis. Informace o této budově jsme našla na stránkách Indianapolis, které se věnují historii města. *Hume - mansur building* byla původně deseti patrová velice elegantní budova se šesti rychlostními výtahy a kvalitní restaurací ve sklepě. Celá budova byla určena pro kanceláře. Později bylo v této budově otevřeno divadlo a *Hume - Mansur Garden club*. V době prohibice se budova stala jedním z míst, kde byl k sehnání alkohol.

Obrázek 6: Hume - Mansur Building⁵⁴

⁵³ *Indianapolis Collected: The Hume-Mansur Roof Garden*. [Historicindianapolis.com](http://historicindianapolis.com) (online). 2016 (cit. 2016-09-05). Dostupné z: <http://historicindianapolis.com/indianapolis-collected-the-hume-mansur-roof-garden/>.

⁵⁴ Tamt.

4.5 Nevěstince v Liberci v 1. polovině 20. století⁵⁵

Tato kapitola se věnuje nevěstincům a činnosti prostitutek v 1. polovině 20. století v Liberci. V archivu bylo nalezeno mnoho materiálů, které se týkaly této problematiky. Autorka se rozhodla zabývat třemi okruhy. Tyto oblasti výzkumu nám nejlépe pomohou si představit, jak a kde se mohl člověk pohybující se v Liberci v prvních 50 letech 20. století setkat s prostitucí. První část je věnována majitelům nevěstinců a době, kdy byly v provozu. Druhá část výzkumu je zaměřena na adresy nevěstinců a počty prostitutek v nich zaregistrovaných. Poslední část výzkumu se zabývá věkem prostitutek a jejich jmény. Jako zdroj velmi dobře posloužily záznamy o vydání zdravotních knížek.

Majitelé, doba provozu

Přehlednost informací o umístění nevěstinců, jejich majitelích a počtu nevěstek se liší. Někdy je dokument psán na stroji, jindy rukou, v některých případech chybí údaje o adresách nebo počtu prostitutek v nevěstinci. Autorka práce shledává, že se úroveň zapisování postupně zlepšovala a záznamy se dělaly celkem pravidelně.

Z dostupných je připravila tabulka, která vytváří přehled majitelů nevěstinců a let, ve kterých byl o nevěstinci nalezen záznam. První záznamy jsou z roku 1906, poslední, které spadaly datací do mojí diplomové práce, z roku 1936. Je pravděpodobné, že celkem pravidelné zapisování bylo přerušeno nástupem 2. světové války.

⁵⁵ *Státní okresní archiv Liberec* (dále jen SOkA Liberec), pozn. 47.

Tabulka 3: Majitelé nevěstinců a doba provozu (autor tabulky: Pavlína Hronová, zdroj: archivní materiály)⁵⁶

MAJITEL NEVĚSTINCE	ROK				
	1906	1916	1920	1921	1936
Bittner Wilhelm					
Eichler Heinrich					
Eiselt Franz					
Elger-Glaser Ida					
Hoffman Mathilde					
Kasper Ferdinand					
König Emil					
Liemer Heinrich					
Mitting Josef					
Möldner Emil					
Müller Gustav					
Reinelt Alfred					
Scholz Rudolf					
Spielmann Oswald					
Tschörner Anton					
Tschörner Franziska					
Weidner Ferdinand					

	zmínka o nevěstinci
	nejsou záznamy

Z tabulky je patrné, že většina nevěstinců v Liberci měla poměrně dlouhou tradici. Za nejdéle fungující veřejný dům, podle nalezených archivních materiálů, můžeme označit ten, který vlastnil Wilhelm Bittner. Záznamy dokazují, že nevěstinec byl v provozu již v roce 1895. Dalším veřejným domem, který byl otevřen již v roce 1906 a i v roce 1936 byl stále v provozu, byl nevěstinec manželů Tschörnerových. Jak je patrné živnost založil pan Tschörner a od roku 1916 je již jako majitelka uváděna jeho žena. Kdy přesně ke změně majitele došlo, bohužel není v záznamech uvedeno.

Nevěstince, jejichž stopa končí v roce 1916, vlastnili Mathilde Hoffman, Ferdinand Kasper, Rudolf Scholz, Oswald Spielmann a Ferdinand Weidner. Proč nevěstince zanikly, bohužel není nikde uvedeno. Jednoduše o nich v dalších letech nejsou záznamy. Můžeme vznést námitku, že jde pouze o nedbalé záznamy úředníků. Tento argument bych brala jako

⁵⁶ Státní okresní archiv Liberec (dále jen SOkA Liberec), pozn. 47.

irelevantní, neboť ze záznamů z jednotlivých let je patrné, že se kontroly zdokonalovaly a postupně se do zápisu uváděly adresy nevěstinců i počty prostitutek v nich pracujících.

U ostatních veřejných domů můžeme pozorovat, že vznikly ve stejném období a svoji činnost si zachovaly až do roku 1936, kde pravidelné záznamy o nevěstincích fungujících ve zkoumaném období končí.

Tabulka je vytvořena z dat, získaných z dostupných dobových dokumentů. Kvalitní záznamy police umožnily vytvoření přehledu, který nám ukazuje, kde se nevěstince nacházely a kolik dívek v nich bylo zaměstnaných v roce 1916 a 1920.

Tabulka 4: Majitelé nevěstinců, adresy nevěstinců a počty zaměstnaných prostitutek 1906-1936 (autor tabulky: Pavlína Hronová, zdroj: archivní materiály)⁵⁷

MAJITEL NEVĚSTINCE	DOBOVÁ ADRESA	SOUČASNÝ NÁZEV ULICE (NEÚPLNĚ)	PROSTITUTKY
Bittner Wilhelm	Alter Hanichener-Straße Nr. 3	Cechovní	2 (1916) 4 (1920)
Eichler Heinrich	Gebirgs-straße Nr. 9 (1916-1936)	Jablonecká	3 (1920)
Eiselt Franz	Röchlitzer-straße Nr. 23	Dr. Milady Horákové	6 (1916) 10 (1920)
Elger-Glaser Ida	Land-straße Nr. 13	Moskevská	6 (1916) 10 (1920)
König Emil	Röchlitzer-straße Nr. 35 (29)	Dr. Milady Horákové	2 (1916) 3 (1920)
Liemer Heinrich	Gebirgs-straße Nr. 9 (1906-1916)	Jablonecká	2 (1916)
Mitting Josef	Ruppersdorfer-straße. Nr. 115 (1906-1916)	Ruprechtická	3 (1916)
Möldner Emil	Ruppersdorfer-straße. Nr. 115 (1916-1936)	Ruprechtická	3 (1920)
Müller Gustav	Stephans-strasse./Spitalgasse Nr. 37	Husova	3 (1916) 3 (1920)
Reinelt Alfred	Ruppersdorfer-straße. Nr. 24	Ruprechtická	4 (1916) 5 (1920)
Tschörner Anton	Hanichener-straße Nr. 35	České mládeže/Kubelíkova	?
Tschörner Franziska	Hanichener-straße Nr. 35	České mládeže/Kubelíkova	2 (1916) 3 (1920)

Tabulka nám ukazuje, že některé nevěstince v průběhu let změnily majitele.

⁵⁷ Státní okresní archiv Liberec (dále jen SOKA Liberec), pozn. 47.

Bylo zjištěno, že nevěstinec na Jablonecké ulici (*Gebirgstraße Nr. 9*) vlastnil do roku 1916 Heinrich Liemer, poté přešel do vlastnictví Heinricha Eislera. Druhým nevěstincem, který změnil v roce 1916 majitele, se nacházel na Ruprechtické ulici (*Ruppersdorferstraße Nr. 115*). Jeho prvním majitelem byl Josef Mitting, po něm nevěstinec převzal Emil Möldner. Jak je jistě patrné při porovnání dvou tabulek na předchozích stranách, v druhé tabulce, která obsahuje adresy a počty prostitutek v nevěstincích, chybí někteří majitelé veřejných domů. Důvodem této absence je fakt, že nebylo možné k těmto nevěstincům dohledat více informací. Víme pouze, že mezi lety 1906-1916 provozovali nevěstince i tito: Mathilde Hoffman, Ferdinand Kasper, Rudolf Scholz, Oswald Spielman a Weidner Ferdinand.

Údaje o počtu nevěstek v jednotlivých nevěstincích autorka nelezla pouze k letům 1916 a 1920, i z těchto dat autorka práce udělala závěry a porovnála získané informace s počtem prostitutek v jiných městech v roce 1919. K tomuto účelu byla vytvořena tabulka, které porovnává Liberec s Prahou a Brnem. Z uvedených údajů je patrné, že v Liberci zůstával stabilní počet nevěstinců. Jeden nevěstinec zanikl a na jeho místě se za nějaký čas objevil nový. Počet registrovaných prostitutek narůstal, během čtyř let se zaregistrovalo čtrnáct nových prostitutek. V Liberci se celkově pohybovalo mnohem větší množství nevěstek. Ať už těch registrovaných se zdravotní knížkou, tak těch „divokých“. Odhadem se v Liberci ve sledovaném období, vyskytovalo okolo sta prostitutek na ulici i v nevěstincích. Tento odhad autorka udělala podle záznamů o vydaných zdravotních knížkách, ve kterých jsou uvedena jména nevěstek. Těmto údajům jsou věnovány další stránky.

Při porovnání s ostatními městy je patrné, že se v Praze i dalších sledovaných oblastech nalézalo dvakrát více nevěstinců i registrovaných prostitutek, v Praze je to dokonce třikrát tolik. Musíme si ovšem uvědomit, kolik obyvatel žilo v jednotlivých městech⁵⁸ a podívat se znovu na počet nevěstinců. Z tohoto hlediska vede v počtu nevěstinců v přepočtu na obyvatele Liberec.

⁵⁸ *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005*. Svazek I., Český statistický úřad, 2006. ISBN 80-250-1311-1. str. 51-54.

Tabulka 5: Porovnání počtu nevěstinců a prostitutek (autor tabulky: Pavlína Hronová, zdroj: archivní materiály)

MĚSTO	ROK	POČET NEVĚSTINCŮ	POČET PROSTITUTEK
Liberec ⁵⁹	1916	9	30
	1920	9	44
Praha ⁶⁰	1919	18	123
Brno ⁶¹	1919	18	74

Věk prostitutek⁶²

Ohledně průzkumu věku v 1. polovině 20. století, tak se šla většina prostitutek zařadit do rozmezí dvaceti až pětadvaceti let. Dívky mladší šestnácti let nesměly být dle §5 prostitučního regulativu z roku 1916 registrovány vůbec. Podle průzkumu, který se uskutečnil po roce 1918 v souvislosti s chystaným aboličním zákonem, bylo „bordelním“ a pouličním prostitutkám mezi dvaceti a třiceti lety. Nejmladší prostitutce bylo sedmnáct let a nejstarší padesát. Na další straně si můžeme všimnout, že prostitutek mezi třicátým a padesátým rokem bylo minimum. Tento jev byl vysvětlován takto: „...že některé [prostitutky] zmírají předčasně následky rozmařilého života, některé se provdají (a případy takové nejsou tak vzácné, jak by si laik myslel!), jiné stanou se majitelkami nočních vináren a tančíren a konečně v ojedinělých případech privatizují z nastřádaných úspor. Ovšem i zmenšená poptávka jest v neposlední řadě příčinou malého počtu starších prostitutek volných“.⁶³

⁵⁹ Státní okresní archiv Liberec (dále jen SOkA Liberec), pozn. 47.

⁶⁰ Tamt.

⁶¹ Tamt.

⁶² Státní okresní archiv Liberec (dále jen SOkA Liberec), pozn. 47.;

KARPAŠ, Roman: *Stalo se na severu Čech 1900-2000*. 1. vyd. Liberec, Nakladatelství 555, 2001, ISBN 80-86424-17-0. s. 47.

⁶³ LENDEROVÁ, MILENA., pozn. 6, s. 139.

Tabulka 6: Jména prostitutek a jejich věk (autor tabulky: Pavlína Hronová, zdroj: archivní materiály)⁶⁴

LIBEREC - VĚK PROSTITUTEK V ROCE 1895		
PŘÍJÍMENÍ PROSTITUTKY	VĚK	MAJITEL NEVĚSTINCE
Büriem	24 let	Spielmann
Czižek	19 let	
Wyhlidal	24 let	
Lindola	20 let	Kall
Peh	27 let	?
Simon	24 let	
Falter	20 let	Bittner
kontrola Dr. Hanisch		
Zakouřil	25 let	Hoffman
Kafka	20 let	
Sedláček	30 let	
Helch	23 let	Ihlo
Kühnel	24 let	Salamon
Hauser	20 let	Wenzel
kontrola Dr. Proksch		
Nadrazka	25 let	Schiketanz
Křeska	19 let	
Lienert	24 let	Selki
kontrola Dr. Kotter		

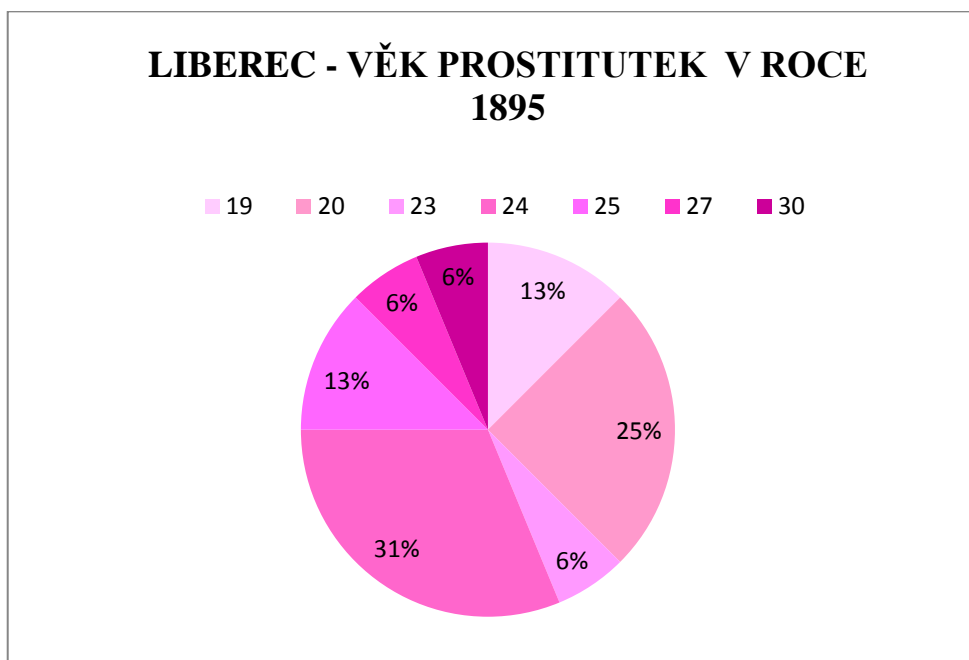
V archivu se nacházela soupiska nevěstek, které se v roce 1895 pohybovaly v již zmíněných nevěstincích. Jména některých majitelů nevěstinců se shodují s údaji z předchozích tabulek (např. Hoffman, Spielmann nebo Bittner). Půlku zápisu tvoří příjmení česky znějící (Čížek, Zakouřil, Sedláček atd.), druhá půlka jsou příjmení pravděpodobně německého původu (Kühnel, Hauser atd.).

Z tabulky vyplývá, že se na začátku dvacátého století v Liberci pohybovalo celkem šestnáct registrovaných prostitutek, které „patřily“ do jednoho z deseti nevěstinců, které byly v té době v provozu. Věkem se nijak nevymykaly průměrnému věku prostitutek, většina se jich tedy vešla do rozmezí dvaceti až pětadvaceti let. Z tabulky lze vyčíst, že šesti prostitutkám bylo dvacet čtyři let (největší podíl), poté byly čtyři, kterým bylo dvacet let. Do průměru se vešly i dvě pětadvacetileté nevěstky. Spodní věkovou hranici nám tvoří dvě prostitutky, kterým bylo při registraci devatenáct let. Horní hranici tvoří třicetiletá

⁶⁴ Státní okresní archiv Liberec (dále jen SOkA Liberec), pozn. 47.

nevěstka. Posledním dvěma ženám bylo dvacet tři a dvacet sedm let. Pro představu je zde graf, ve kterém jsou počty dívek a jejich věk vyjádřeny v procentech.

Tabulka 7: Věk prostitutek (autor tabulky: Pavlína Hronová, zdroj: archivní materiály)⁶⁵

V tomto grafu jsou uvedeny pouze prostitutky pracující v nevěstincích. Na ulici se jistě pohybovaly dívky, kterým bylo například dvacet jedna nebo dvacet dva let.

Na závěr autorka uvádí jména několika prostitutek, kterým byly v letech 1921 a 1922 vydány zdravotní knížky. Opět si můžeme povšimnout, že se jedná jak o ženy s česky, tak s německy znějícími jmény.

1921: Hajný, Kuhnel, Schlapak, Rösler, Prokop, Příhoda, Pawlik, Kohl, Hoffman, Peuker, Heyduk, Langer, Höll, Schmidt, Valenta, Soukenik, Reznicek,...

1922: Janecky, Kühnel, Stanek, Běhavý, Mácha, Adamek, Fischer, Kohn, Schwertner...

⁶⁵ Státní okresní archiv Liberec (dále jen SOkA Liberec), pozn. 47.

4.5.1 Specifické potíže nevěstinců v Liberci v 1. pol. 20. stol. na příkladu nevěstince v ulici Rochlická č. p. 23

Během procházení archivních záznamů autorka našla mnoho materiálů, které se nějakým způsobem pojily s nevěstincem, který se nacházel na adrese Rochlická č. p. 23 (dnešní ulice Dr. Milady Horákové). Po pátrání ve starých mapách bylo zjištěno, že tento dům stál pravděpodobně na místě dnešní *S-tower*. Jediným obrazovým zdrojem z 1. poloviny 20. století je ortofotomapa z roku 1938, na které je nevěstinec zachycen.

První zmínky o tomto nevěstinci spadají do roku 1916. Jako majitel je uváděn Franz Eiselt a je zapsáno, že se v jeho nevěstinci natrvalo pohybovalo 6 prostitutek. Podle počtu dívek patřil tento veřejný dům k největším v Liberci.

Soudní spor mezi městským úřadem v Liberci a majitelem nevěstince Franzem Eiseltem⁶⁶

V libereckém archivu se nachází složka, která obsahuje soudní spor o bytovou jednotku. Žalobcem je v tomto případě Franz Eiselt a obžalovaným město Liberec.

I přesto, že první strana žaloby chybí, lze si domyslet, že se jedná o spor o dům, který v roce 1921 sloužil jako nevěstinec a město se ho, hlavně díky připravovanému zákonu o potírání pohlavních chorob, který vstoupil v platnost v roce 1922 jako součást probíhající abolicie, chystalo proměnit v dům obytný. S tím nesouhlasil již zmíněný majitel nevěstince a začal vleklý soudní spor.

K 6. květnu 1921 byl zjištěn tento skutkový stav: *„Bytový úřad města Liberce navrhl v roce 1920 vystěhování místností nevěstinců k účelům bytovým a od vlastníků požadovati za provozování náhradu, kdyby chtěli provozování dále vésti. Městská rada udělila bytovému úřadu zmocnění vyjednávati s majiteli nevěstinců, tak došlo také k vyjednávání mezi žalobcem a bytovým úřadem, během něhož se žalobce zavázal zaplatit městu Liberci za to náhradní obnos 40.000 Kč, že místnosti jeho domu nebudou zabaveny k účelům bytovým.“⁶⁷ Obnos zaplacený žalobcem měl být použit na financování stavby nových bytů. „Ad 2/ Podle §8 zákona č. 592/19 příslušelo bytovým úřadům za určitých předpokladů zabavovati byty a tyto byty pronajímati těm, kteří bytu neměli anebo bytu*

⁶⁶ Státní okresní archiv Liberec (dále jen SOkA Liberec), pozn. 47.

⁶⁷ Tamt.

*potřebovali se souhlasem majitelů bytů nebo také bez jejich souhlasu. Z požadavku byly vyňaty podle §9 tohoto zákona mezi jinými místnosti, jichž vlastník v době smluvené s obcí na vlastní útraty zjedná přiměřený byt a v souhlasu s obcí pronajme nebo poskytne náhradní byty nepodléhající onomu požadavku. Ve smyslu tohoto ustanovení žalovaná strana umluvila se žalobcem zaplacení náhradní sumy, přičemž sama opatřila z tohoto peněžního obnosu náhradní byty. Že žalobce věděl a to zcela určitě z jakého důvodu a k jakému účelu platí obnos 40. 000 Kč, vychází najevo ze svědecké výpovědi Dr. B. Rückera a ze spisu G 113/5.*⁶⁸

Žalobce, tedy Franz Eiselt, neměl právo se odvolat, protože jasně věděl, že se nejedná o uzavření nevěstince z důvodu odnětí koncese, ale o vyprázdnění budovy, aby mohla být použita k bytovým účelům. Částka stanovená na 40 000 Kč, která byla potvrzena 6. května 1921, měla být vyplacena, aby nevěstinec vyklidit nemusel. Problém ovšem nastal v okamžiku, kdy se Franz Eiselt pokusil proti vyplacení stanovené částky odvolat. Dozvěděl se totiž o přípravě zákona o potírání pohlavních chorob. Tento zákon měl všechny nevěstince bez výjimek uzavřít. Po tomto zjištění již žalobce nechtěl městu proplatit smluvenou sumu. Město se ovšem hájilo tím, že se pouze zavázalo k tomu, že nebudou po panu Eiseltovi žádat vyklizení nevěstince a nechají ho, když zaplatí 40 000 Kč, dál obývat původně požadované místnosti. Neslíbili mu ovšem, že bude moci nevěstinec provozovat i v budoucnu. Žalovaná strana tedy splnila dohodu a navíc žalobce byl v době podání žaloby vyrozuměn s tím, že se zákonodárci chytají nevěstince zrušit. Žaloba byla tedy zamítnuta a Franz Eiselt neměl nárok na vrácení vyplacené částky (v době podání žaloby zaplatil pouze zálohu 10 000 Kč).

Dne 8. ledna 1937 podal majitel nevěstince odvolání k vrchnímu soudu v Praze. Zastupoval ho JUDr. Erhard Just. 15. listopadu 1937 se konalo za přítomnosti obou stran ústní odvolací jednání a bylo vyhověno obžalované straně (městu Liberci), odvolání tedy bylo majiteli nevěstince zamítnuto. Žalobce byl také povinen zaplatit žalované straně útraty za odvolací řízení, které byly vyměřeny na 915 Kč 19 h. Částka byla splatná do 14 dní, jinak hrozila žalobci exekuce. Tímto rozhodnutím byl případ uzavřen a dále již nebyl řešen.

Na dalších několika stranách dokumentu jsou uvedeny důvody rozhodnutí soudu. Všechny důkazy se týkají toho, jak bylo Franzovi Eiseltovi podáno vysvětlení od města, které chtělo z jeho nevěstince udělat byty a spor o zaplacených 40 000 Kč, uznal odvolací

⁶⁸ *Státní okresní archiv Liberec* (dále jen SOkA Liberec), pozn. 47.

soud jako dostatečné. Ve spisu se např. uvádí: „*Okolnost, že zabírání bytů už pominula, je pro tento spor nerozhodná, když se odvolatel zavázal zaplatiti náhradní částku bezúročně a neodvolatelně a nevymínil si její vrácení po vypršení platnosti zákona o zabírání bytů a nemůže proto požadovati vrácení zaplacených částek od obce, která jich použila k určenému účelu.*“⁶⁹ Soud tedy dospěl k závěru, že vše bylo podáno jasně, a není proto důvod odvolání schválit.

Na konci spisu se nacházel dokument *Povolení exekuce*, který byl 21. března 1938 zaslán Františkovi Eiseltovi. Dlužná částka byla vyměřena na 3 013,05 Kč a od vynesení rozsudku o zamítnutém odvolání neustále narůstala. Ke stávající ceně byly také připočteny náklady za posláním návrhu exekuce. Tyto náklady byly vyčísleny, na 160 Kč 27 h. Podle tohoto dokumentu můžeme usuzovat, že majitel nevěstince nikdy soudní výlohy žalované straně nezaplatil a zůstává otázkou, zda zaplatil vyměřenou exekuci.

Na rozhodnutí o předělání nevěstinců si stěžovali i další. Existují dochované soudní spisy Emila Möldnera, Heinricha Eichlera i Emila Königa. Podle záznamů je vždy zastupoval liberecký právník JUDr. Leo Langstein. Tyto dokumenty umožňují další výzkum.

Stížnost zdravotnímu úřadu na „číšnici“ Lolu⁷⁰

Ve spojení s nevěstincem Franze Eiselta byl nalezen úřední list, doručený v roce 1919 policii od neznámého odesílatele, ve kterém se libereckým úředníkům doporučuje neodkladně předvést jistou číšnici Lolu pracující v nevěstinci na Rochlické ulici č. p. 23 k lékaři na kontrolu. Jak je v listu zdůrazněno podtržením: „...*tato žena nakazila již pět mužů, a proto je nutné ji v jejím počínání zastavit*“⁷¹. Jakou chorobu dívka přenášela, se již v dopisu neuvádí.

⁶⁹ *Státní okresní archiv Liberec* (dále jen SOkA Liberec), pozn. 47.

⁷⁰ Tamt.

⁷¹ Tamt.

4.6 Vztah vojska v Liberci k prostituci ze zdravotního hlediska⁷²

Toto téma je zajímavé, protože se prostitutky většinou pohybovaly v blízkosti vojska. Autorku napadlo, zda neexistují nějaké zmínky, které by se týkaly libereckých kasáren a jejich přístupu k prostituci. Výzkum byl úspěšný. Odpověď byla nalezena v odborném článku od profesorky historie na *Northern Illinois University* Nancy M. Wingfieldové i v archivu města Liberece.

Morálka zajímala důstojníky habsburské armády jen minimálně. Důležitější pro ně byla bojeschopnost vojáků, a proto se objevoval názor, že se vojáci bez služeb prostitutek neobejdou. Důstojníci požadovali přísný dohled nad zdravím prostitutek, aby své mužstvo uchránili od pohlavních chorob a drželi se přesvědčení, že za šířením těchto chorob stojí vždy prostitutky. Obecně platilo, že vojenská posádka přítomnost nevěstinců vyžadovala. Pokud by se nevěstince ve městech zakázaly, vedlo by to akorát k tajné prostituci v bytech, kde by se ztratil přehled o prostitutkách a šance na omezení šíření pohlavních chorob by prakticky zmizela.

Obavy z pohlavních chorob hrály v armádě významnou roli, během 1. světové války rapidně vzrostl zájem armádního velení o prevenci pohlavních chorob. V armádě panovaly obavy, že by se vojáci mohli nakazit dobrovolně, aby se vyhnuli vojenské službě na frontě, proto důstojníci velice často nabádali úřady a policii k přísným zdravotním kontrolám prostitutek a nebylo výjimkou, že i spolupracovali s místními úřady na preventivních opatřeních. Pokud došlo k nákaze, byla snaha zdroj nákazy vystopovat. Někteří vojáci ovšem nebyli schopni původ nákazy určit. Kromě osvětové činnosti se vojákům zdůrazňovala hesla jako „*Všechny prostitutky jsou nakažené.*“ nebo „*Zdržet se pohlavního styku neboli.*“ plus byly vyměřeny tresty za nepoužití ochranných prostředků při pohlavním styku.

Vojenské velení vymýšlelo stále kreativnější metody, jak kontrolovat poskytování sexuálních služeb. Díky odbornému článku⁷³ bylo zjištěno, že v Liberci byly v nevěstincích jednotlivé dveře označeny číslem a jménem prostitutky pracující v daném pokoji. Značení mělo vojákům v případě nákazy jednoduše pomoci s určením zdroje

⁷² WINGFIELD, Nancy M.: „*Zdržet se pohlavního styku neboli.*“. *Usměrňování prostituce za Rakouska-Uherska a první republiky.* in: Dějiny a současnost. Kulturně historická revue., roč. 29, 2007, č. 3, s. 22-25. ISSN 0418-5129.; Státní okresní archiv Liberec (dále jen SOkA Liberec), pozn. 47.; BASSERMANN, Lujó., pozn. 6, s. 257-259.; EHRLICH, Anna., pozn. 21, s. 220-221.

⁷³ WINGFIELD, Nancy M., pozn. 72.

nákazy. Toto zlepšení kontrolu, které pomáhalo úředníkům i vojákům, se v Liberci začalo převádět do praxe od března 1916, kdy přišla žádost⁷⁴ z libereckých kasáren, zda je možné v každém nevěstinci nacházejícím se na území Liberce, označit dveře každého pokoje velkým číslem a jménem prostitutky, která se v daném pokoji nachází. Pro zaujetí úředníků přidali již zmíněný argument o možnosti rychlého dohledání zdroje nákazy.

Velice zajímavým objevem je dopis⁷⁵, ze kterého se dovídáme, že vojenská policie v Liberci prováděla mezi prostitutkami náhodné kontroly. V dopise se nachází sdělení, že dne 15. července 1917 v 1 hodinu ráno, provedla vojenská policie za účasti četníka (hodnosti strážmistra) Lauricha kontrolu a sepsala ženy, které se pravděpodobně věnují prostituci tajně. Tyto ženy byly vyzvány k lékařské kontrole.

Dále následují jména žen, podezřelých z prostituce s přesnou adresou bydliště a u některých je uvedeno i jejich zaměstnání (jednalo se tedy o tzv. divoké prostitutky s bydlištěm v Liberci, které prostituci tajily). Pro vojenskou posádku v Liberci tedy byly potenciálními přenašečkami pohlavních chorob:

- Olga Augsten, Kasernenstrasse Nr. 4 (v pronájmu u paní Kajpar) – dnes Durychova ulice
- Anna Scholze, Birksteingasse Nr. 5 (nezaměstnaná) – dnes ulice Pernštýně
- Alma Appelt, Kaiserstrasse Nr. 32 – dnes Náchodská ulice
- Martha Bret, Schlossgässchen Nr. 2 (v pronájmu u paní Kunze, přišla o práci) – dnes Zámečnická ulice
- Elisa Kloss, Langelasse Nr. 6 (číšnice) – dnes Pražská ulice
- Rosa Neumann, Urbangasse Nr. 1 (švadlena) – dnes Cidlinská ulice
- Olga Wachthold, Kranichgasse Nr. 6 – dnes Slavíčková ulice

V této závěrečné části kapitoly autorka uvádí zajímavost, týkající se prostituce, ze světových dějin. Nedílnou součástí života vojáků na frontě, se s 1. světovou válkou stala zajímavá věc. Touto kuriozitou byly tzv. pojízdné polní puffy, které ukazují, jak vynalézavé prostitutky byly. Puff se nacházel v obyčejné maringotce s modrou nebo s červenou lucernou. Modrá byla určená pro důstojníky a červená pro mužstvo. Během 2. světové války byly polní a dokonce i posádkové nevěstince mnohem lépe organizovány, existovaly dokonce i nevěstince v koncentračních táborech, kde personál tvořily z pohledu nacistů „rasově méněcenné“ ženy.

⁷⁴ *Státní okresní archiv Liberec* (dále jen SOkA Liberec), pozn. 47.

⁷⁵ *Státní okresní archiv Liberec* (dále jen SOkA Liberec), pozn. 47.

4.7 Ostatní příklady charakterizující prostituci v Liberci v 1. polovině 20. století

Některá nařízení vycházely z obecných norem, jiná byla specifická pouze pro Liberec.

Spolupráce Liberce s Českými Budějovicemi (1913)⁷⁶

Z dochovaných materiálů vyplývá, že existovala i meziměstská spolupráce ohledně regulace prostituce. Dokazuje to dopis zasláný roku 1913 policií z Českých Budějovic přímo do kanceláře libereckého primátora. Psaní je velice stručné, obsahuje pouze dvě otázky, na které policisté z Českých Budějovic žádají co nejrychlejší odpověď.

1. Jak vysoká je taxa prostitutek a kdo ji schvaluje?
2. Myslíte si, že je kontrola prostitutek v bytech, nevěstincích a úředních místech dostačující?

Odpovědi se v archivu nenacházely.

Omezení otvírací doby nevěstinců (1916), pobyt v nemocnici (1920)⁷⁷

V roce 1916 magistrát města Liberec rozhodl, že nevěstince mohou být otevřeny pouze do 1 hodiny v noci a to platí, i když jsou uvnitř ještě hosté. Za porušení tohoto nařízení hrozí trest. U tohoto nařízení je vidět snaha o dodržení nočního klidu a omezení kriminality.

V libereckých podnicích se samozřejmě platila i „základní pravidla“, která byla stanovena již v *Reglementačním zákoně* (v Liberci byla magistrátem nařízena v roce 1920). Nevěstince nesměly navštěvovat osoby mladší 18 let. Nesměly zde dostat alkoholický nápoj ani služby prostitutek. Všechny prostitutky byly povinny odmítnout osobu mladší 18 let. V každém pokoji musela být instalována tabulka s těmito pokyny.

Městu opravdu velmi záleželo na tom, aby se pohlavní choroby šířily co nejméně. Městští zastupitelé proto v roce 1920 poslali do nemocnice dopis, ve kterém byla jasně

⁷⁶ *Státní okresní archiv Liberec* (dále jen SOkA Liberec), pozn. 47.

⁷⁷ Tamt.

stanovena pravidla pro pobyt nakažených prostitutek v nemocnici. Dopis byl odeslán hlavně proto, že bylo celkem běžné, že se prostitutky, které byly hospitalizovány, pohybovaly po libereckých ulicích a šířily pohlavní nemoci dál. Každé prostitutce mělo být hned po příchodu na oddělení kožních a pohlavních chorob odebráno její oblečení, aby neměla v čem odejít. K dispozici dostala nemocniční roucho. Vrátný byl povinen věnovat velkou pozornost odcházejícím prostitutkám. Tyto ženy mohly opustit areál nemocnice pouze s podepsaným souhlasem o propuštění z léčby. Další bezpečnostní opatření proti útěku se týkalo zamykání. Každá služba (sestřičky, doktoři) vlastnila klíč k nemocničním brankám, které musely být zamčené. Padělání klíče bylo přísně zakázáno.

Svoz prostitutek (1931)⁷⁸

Jak je z dalšího nalezeného dokumentu patrné, radní nenechávali odchod prostitutek do nemocnice pouze na nich, ale zařídili svozy, které prostitutky dopravily přímo do nemocnice. Cestu, kterou svoz jel, pokaždé zasílal zástupce policie na město. Dne 3. března 1931 byl svoz naplánován těmito ulicemi (některé mají v současné době jiný název – uveden v závorce):

- Laufrová (Blažkova)
- Rochlická (Dr. Milady Horákové)
- Lipová (8. března)
- Panská
- Zámecké náměstí
- Guttenbergerova⁷⁹
- Kristiánova ulice

Nevěstinec pro „totálně nasazené“ (1941)⁸⁰

23. října 1941 byl primátorovi města Liberce, zasláno „nařízení“, které se týkalo založení nevěstince v Liberci. Veřejný dům měl sloužit totálně nasazeným Poláků a Ukrajincům k rozptýlení. V dopise je kladen důraz na co nejrychlejší výstavbu a otevření nevěstince.

⁷⁸ *Státní okresní archiv Liberec* (dále jen SOkA Liberec), pozn. 47.

⁷⁹ Na této ulici se od roku 1905 nachází hotel Zlatý Lev.

⁸⁰ *Státní okresní archiv Liberec* (dále jen SOkA Liberec), pozn. 47.

5. Syntéza – prostituce v českých zemích s novými objevy v Liberci

Z porovnání dokumentů nalezených v libereckém archivu, které nejsou ucelené a z každého období 1. poloviny 20. století obsahují rozličné materiály a ostatních zdrojů, autoři práce vyplývají tyto skutečnosti.

Prostitutky v Liberci v 1. polovině 20. století, stejně jako v ostatních městech, pocházely většinou z řad dělnic nebo služek, bylo jim v průměru 20–25 let. Vzhled prostitutek v Liberci není znám. V libereckém archivu, v muzeu ani v *Policejním muzeu* v Praze se nenacházejí žádné fotky či popisy. Na základě zjištěných faktů z teoretických materiálů a archivních pramenů autorka soudí, že bude pravděpodobně podobný ne-li stejný jako v ostatních českých městech.

Stejně jako v jiných částech Rakouska-Uherska se i v Liberci velmi dbalo na zdravotní kontroly. Policie se snažila registrovat všechny prostitutky a dávala jim zdravotní knížky, které byly jednotného vzhledu. V Liberci byly nastoleny přísné podmínky pro pobyt prostitutky v nemocnici. Od roku 1920 jim bylo odebíráno oblečení, aby nemohly nemocnici svévolně opustit. Liberecká policie také velmi dbala, stejně jako v jiných městech, na dodržování *Reglementačního zákoníku*. V Liberci vešel v platnost v roce 1920, tedy čtyři roky po jeho vydání.

Dalším specifickým nálezem, který autorka zaznamenala pouze ve vztahu k Liberci, je dotazník zasláný z USA, který se dotazuje na kontrolu prostituce ve městě. Odpověď byla z Liberce odeslána roku 1914 před vypuknutím 1. světové války. Díky těmto záznamům může být vytvořen popis prostitutky a prostituce a zároveň jsou potvrzením dříve zmíněných fakt. Většina žen žijících se vlastním tělem byla z Předlitavska (převážně z Čech). Další ženy žijící se prostitucí, to byla cca pětina, pocházely hlavně z Německa a Zalitavska.

Pokud chtěla dívka pracovat v některém z místních nevěstinců, musela být plnoletá. Měsíčně si prostitutka v roce 1914 v Liberci vydělala okolo 200 korun. Liberecké nevěstky se dožívaly průměrného věku 40 let.

Kromě uceleného pohledu na prostituci v Liberci, otevřel dotazník další možnosti bádání týkající se klinického profesora H. A. Moora (Indianapolis, USA) a jeho výzkumu, jehož součástí byl zmíněný dotazník.

Umístění libereckých nevěstinců se shodovalo s všeobecnými nařízeními, kterým odpovídalo rozmístění nevěstinců i v ostatních poznaných městech. Byly tedy umístěny, až na pár výjimek, mimo centrum města.

ZÁVĚR

Na začátku práce byl jasně definován cíl a to zmapování prostituce v Liberci v 1. polovině 20. století. Naplnění vytyčeného cíle přináší ucelený pohled na přítomnost fenoménu prostituce v libereckých ulicích. Postupným získáváním informací, jejich diskriminací, komparací a v konečné fázi kompilací, se práce stala homogenním celkem, s na sebe navazujícími kapitolami utvářejícími provázaný celek a poskytujícími pohled na prostituci obecně i na její přítomnost v Liberci.

První kapitola byla věnována definici prostituce prostřednictvím slovníků. V komparovaných slovnících byla nalezena shoda v tom, že je prostituce poskytování sexuálních služeb za peněžitou nebo jinou odměnu.

Následující kapitoly uvedly do celkově do problematiky prostituce a podaly informace o původu a vzhledu prostitutek a o problémech s prostitucí spojených např. pohlavní choroby. Významnou pasáž kapitoly tvořil vývoj prostituce ve světě i v Čechách a historie ovlivňování prostituce prostřednictvím tří přístupů: prohibice, reglementace a abolicie.

Čtvrtá kapitola se zabývala samotným výzkumem. Hlavním zdrojem pro výzkum přítomnosti prostituce v Liberci v 1. polovině 20. století byly archivní materiály ze *SOKa Liberec*. Zkoumané archiválie přinesly zajímavé objevy (např. adresy nevěstinců, jména jejich majitelů, stáří prostitutek, soudní spory atd.) a byly velmi cenným zdrojem. V kapitole se dovídáme o přístupech policie ke zdravotním kontrolám, o spolupráci s klinickým profesorem H. A. Moorem z Indianapolis/USA na jeho výzkumu a o dalších specifických nařízeních, která se týkala Liberce ve zkoumané době.

Naplněním vytyčených cílů se stala pátá část diplomové práce, která obsahovala celkovou syntézu získaných poznatků. Autorka v syntéze aplikovala poznatky získané o liberecké prostituci na poznanou obecnou teorii. V některých bodech se přístupy k prostituci shodují, jinde se naopak ukazuje, že měl Liberec patrně svůj vlastní přístup k reglementaci prostituce a byl vstřícný i k možnosti mezinárodního výzkumu například i mezinárodní styky.

„Odstraníme-li ze společnosti prostitutky, budou všechny věci poskvrněny vilností.“⁸¹

Svatý Augustin (354–430)

⁸¹ LENDEROVÁ, M., pozn. 6. s. 24.

Seznam literatury

BASSERMANN, Lujo. *Nejstarší řemeslo: Kulturní dějiny prostituce*, 1. vyd. Praha, Mladá fronta, 1993. ISBN 80-204-0363-9.

BAHNÍK, Václav (vybral a přeložil z řeckých originálů). *Listy hetér*. Praha, Svoboda, 1970. Antická knihovna.

ČERNÝ, Karel. *Prostituce na počátku století*. in: Kuděj. Časopis pro kulturní dějiny., roč. 3, 2001. č. 1, s. 60–66. ISSN: 1211-8109.

ČUMPELÍKOVÁ, Lucie. *Prostituce – přetrvávající sociálně patologický jev (sociální faktory, změny, argot)*. Praha, 2011. Bakalářská práce. Karlova Univerzita v Praze. Husitská teologická fakulta.

EHRlich, Anna. *Dějiny neřesti (Po stopách Jozefíny Mutzenbacherové)*. 1. Vyd. Praha, Ikar, 2014. ISBN 978-80-249-2508-0. (populárně-naučná literatura).

HAVLÍČKOVÁ, Lucie. *Prostituce z hlediska jurstického a kriminologického*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Právnická fakulta. s. 9–11.

KARPAŠ, Roman. *Stalo se na severu Čech 1900-2000*. 1. vyd. Liberec, Nakladatelství 555, 2001. ISBN 80-86424-17-0.

KARPAŠ, Roman a KVAČEK Robert. *Knih o Liberci*. 2. vyd. Liberec, Dialog, 2004. ISBN 80-86424-17-0.

Komenského slovník naučný IX., 1. vyd. Praha, Nakl. a vydav. Komenského slovníku naučného, 1938. s. 16.

LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky*. 1. vyd. Praha, Karolinum 2002. ISBN 80-246-0379-9.

Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí V. Praha, Československý kompas, 1931. s. 64–65.

MORUS, Richard Lewinsohn. *Světové dějiny sexuality*. 3. vyd. Praha, IKAR 2007. ISBN 978-80-249-0887-8.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí XIX. Praha, Paseka, 2000. ISBN 80-7185-274-0.

Státní okresní archiv Liberec (dále jen SOkA Liberec). fond Archiv města Liberce X. díl zdravotnictví.

Státní okresní archiv Liberec (dále jen SOkA Liberec). fond Archiv města Liberce X. díl trestní policie.

Státní okresní archiv Liberec (dále jen SOkA Liberec). fond Archiv města Liberce IX. díl knihy policejních hlášení.

Státní okresní archiv Liberec (dále jen SOkA Liberec). fond Archiv města Liberce - GD VI. díl správa města.

Universum: všeobecná encyklopedie VII., 1. vyd. Praha: Odeon, 2001.
ISBN 80-207-1069-8.

Všeobecná encyklopedie (Diderot) VI., 1. vyd. Praha, Diderot, 1999.
ISBN 80-805207-13-3.

WINGFIELD, Nancy M. "*Zdržet se pohlavního styku nebolí*". *Usměrňování prostituce za Rakouska-Uherska a první republiky*. in: *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue.*, roč. 29, 2007, č. 3, s. 22–25. ISSN 0418-5129.

American College of Surgeons. E-yearbook.com (online). 2016 (cit. 2016-09-05).

Dostupné z: <http://www.e-yearbook.com/yearbooks/>

[American_College_of_Surgeons_Yearbook/1922/Page_586.html](http://www.e-yearbook.com/yearbooks/American_College_of_Surgeons_Yearbook/1922/Page_586.html).

Indianapolis Collected: The Hume-Mansur Roof Garden. [Historicindianapolis.com](http://historicindianapolis.com)

(online). 2016 (cit. 2016-09-05). Dostupné z: <http://historicindianapolis.com/indianapolis-collected-the-hume-mansur-roof-garden/>.

MALINOVÁ, Hana. *Sexuální hrátky dnes a sto let zpátky* (online). (cit. 2016-08-30).

Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2008022703>.

Marushkapub.liberec.cz (online). [cit. 2016-09-06].

Dostupné z: <http://marushkapub.liberec.cz/default.aspx?themeid=2>.

Staré časy nejstaršího řemesla. Režie: Václav Křístek. TV, ČT 24. 5. 10. 2013. Dostupné

z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/213452801400031-stare-casy-nejstarsiho-remesla>.

Seznam obrázků

Obrázek 1: Dokument k registraci prostitutky (foto: Pavlína Hronová).....	62
Obrázek 2: Dotazník z USA (foto: Pavlína Hronová)	68
Obrázek 3: Vyplněný dotazník (foto: Pavlína Hronová)	69
Obrázek 4: Vyplněné odpovědi na otázky z dotazníku (foto: Pavlína Hronová)	70
Obrázek 5: Odpověď na dotazník z Liberce (foto: Pavlína Hronová).....	71
Obrázek 6: Hume - Mansur Building	73

Seznam tabulek

Tabulka 1: Výsledky vyšetření prostitutek	23
Tabulka 2: Počty a věk vyšetřených žen	23
Tabulka 3: Majitelů nevěstinců a doba provozu (autor tabulky: Pavlína Hronová, zdroj: archivní materiály).....	75
Tabulka 4: Majitelé nevěstinců, adresy nevěstinců a počty zaměstnaných prostitutek (autor tabulky: Pavlína Hronová, zdroj: archivní materiály).....	76
Tabulka 5: Porovnání počtu nevěstinců a prostitutek (autor tabulky: Pavlína Hronová, zdroj: archivní materiály)	78
Tabulka 6: Jména prostitutek a jejich věk (autor tabulky: Pavlína Hronová, zdroj: archivní materiály).....	79
Tabulka 7: Věk prostitutek (autor tabulky: Pavlína Hronová, zdroj: archivní materiály) .	80